ION I.C. BRĂTIANU Fondatorul României moderne

Nr. 48 (406), 2 - 8 decembrie1997

22

ANUL VIII

Evocare

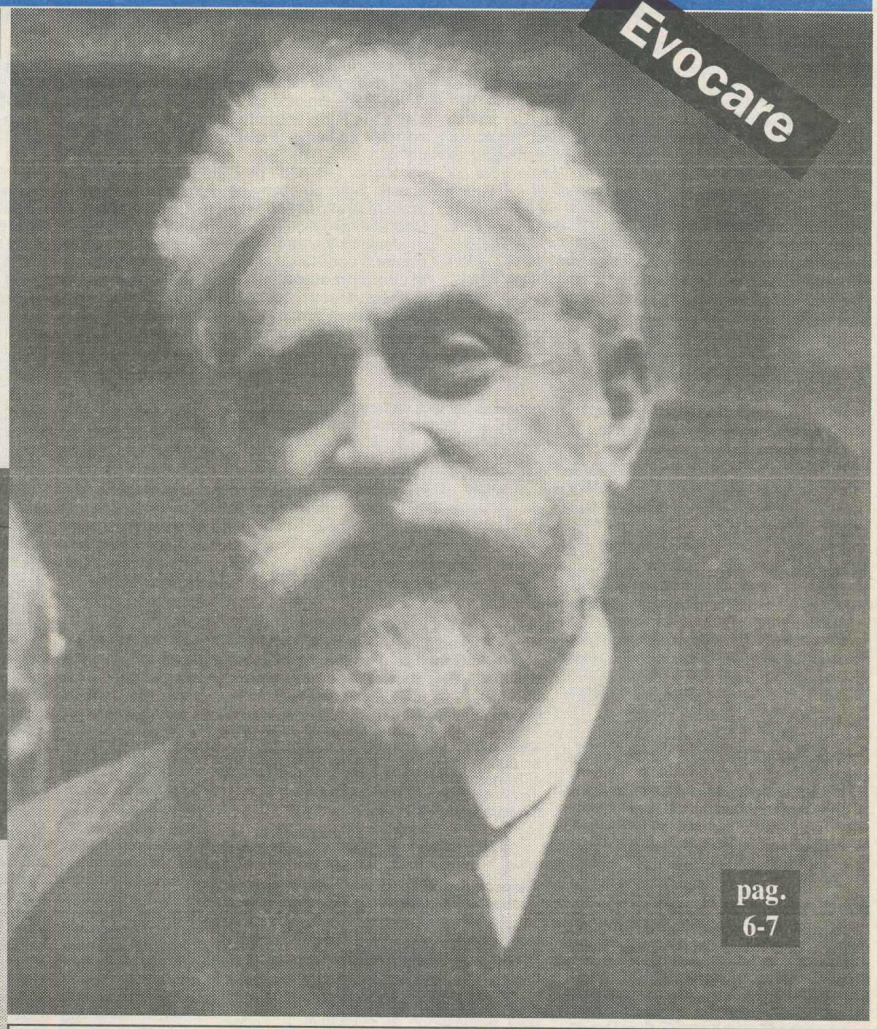

pag. 6-7

Sentințe și recurs în cabinetul Antonescu

pag. 8-12

dosar

DINU C. GIURESCU

Istoria familiei Mociornița

restituiri

pag. 14 – 15

Opinii politice de

Mihai Șora, pag. 3

Andrei Cornea pag. 3

și Michael Shafir pag. 5

ION I.C. BRĂTIANU:

„Doresc să amintesc ce spuneam în Senat la 1913, cu ocazia discuțiunii situațiunii și drepturilor României în politica internațională.

D-lor, este necesar unui Stat, mai mult decît în oricare altă ramură a activității sale, ca în relațiunile sale cu lumea externă să aibă oarecare norme permanente, după care să se conducă politica lui în mijlocul fluctuațiunilor zilnice astfel ca să nu-i piardă orientarea generală.

Este nevoie, pentru acela care navigă pe oceane adesea atît de turbutate și cu țărmuri atît de depărtate pe care nu le poate vedea ochiul, să-și orienteze vasul după acele stele care stau destul de sus deasupra orizontului, pentru ca să nu scapete sau să dispară sub dînsul. Este nevoie ca el să-și îndrepteze drumul după steaua polară, care nu se mișcă pe boltă și stă totdeauna la punctul ei culminant.

Numai astfel se fac politicele cele mari.

Sînt în lume, în istoria trecutului, exemple strălucite de ceea ce poate da continuitatea unor principii. Sînt din nenorocire foarte multe exemple de ce poate da și contrariul (...)

Iată cum rezumam eu, în 1913, condițiunile esențiale ale unei politice românești;

1. Un țel precis;

2. O cunoaștere exactă a condițiunilor în care te afli, pentru a realiza căile de realizare;

3. Odată determinate căile, o acțiune hotărîtă pentru ajungerea țelului.

Pentru a fixa un atare țel, este de considerat că politica trebuie să fie în funcțiune de o directivă determinantă și permanentă, care îi imprimă orientarea generală, iar pe de altă parte, de împrejurările vremelnice cu care trebuie să se acorde pentru îndeplinirea scopului.

Directivele permanente și generale ale politicei românești sînt atît de clare, încît nu poate să fie discuțiune asupra lor. Avem, ziceam la 1913, interese mari de neam și interese ale regatului.

Deși în sufletul nostru stau, în ordinea în care le-am numit, ale neamului, înainte de ale regatului, dar în ordinea rațională intersele regatului domină pe celelalte, pentru că regatul este granița esențială a existenței neamului întreg, pentru că el constituie axa întregei dezvoltări a neamului.

Astfel fiind liniile generale ale politicei României, orice om de Stat român, fie el liberal, fie el conservator, care duce răspunderile acestei politici trebuie să puie de acord acțiunea sa cu interesele mondiale, care pentru noi sînt interesele europene.

Cine zice acord nu zice supunere, și am constatat cu plăcere că atunci cînd este vorba de declarații principale și d-l prim-ministru ajunge la aceeași concluzie (...)

În organizația Europei actuale, cu lacunele sale pe care Statele mici au interesul să le îndepărteze, nu pot să nu recunosc că foarte rareori este dat oamenilor de Stat ai puterilor mai mici, să pună ei la ordinea zilei chestiuni europene, de care depind și interesele lor. Astăzi, oricare ar fi concepțiunea noastră de egală îndreptățire a intereselor Statelor mici cu acelea ale Statelor mari, primele sînt în majoritatea cazurilor nevoite să profite de împrejurările create de celelalte, pentru a dobîndi maximul de satisfacție al propriilor lor interese.

Astfel fiind, în orice împrejurare, omul de Stat român trebuie să privească care sînt interesele noastre în fața oricărui proces european. Ele sînt desigur multiple, și atențiunea noastră trebuie să fie întotdeauna trează în toate direcțiunile. Acțiunea noastră, însă, nu trebuie să fie risipită, ea trebuie să fie concentrată și hotărîtă asupra chestiunilor care sînt la ordinea zilei, căci prin risipire și-ar pierde intensitatea."

Discurs rostit în Camera Deputaților,
la 16–17 decembrie 1919

SĂPTĂMÎNAL EDITAT DE GRUPUL PENTRU DIALOG SOCIAL • ANUL VIII • 16 pagini • 1.500 lei

Reamintim cititorilor noştri că această pagină le aparţine, ca şi responsabilitatea pentru scrisorile lor.

SCRISORI OPINII DREPT LA REPLICĂ

DREPT LA REPLICĂ

Ne vedem obligaţi să uzăm de dreptul la replică faţă de următoarea remarcă insultătoare, ce şi-a permis-o domnul Gabriel Andreescu la adresa Asociaţiei Culturale Pro Basarabia şi Bucovina în articolul „Caramitru, Severin, intelectuali, oameni politici" din nr. 41 (399) al săptămînalului dumneavoastră: *„L-am văzut şi susţinînd grupări cum ar fi «Pro Basarabia şi Bucovina» – populată de propagandişti ai lui Vadim Tudor şi Adrian Păunescu, sabotoare vehementă a tratatelor cu vecinii semnate de Guvernul din care face parte domnul Caramitru. Desigur, în aceste chestiuni mă distanţez complet de domnul Ion Caramitru, fără să uit că opiniile sale despre istorie, stat şi naţiune nu au nimic demagogic"*.

Trecem peste cuvîntul „populată", care, folosit la adresa unei asociaţii, poartă o evidentă notă peiorativă.

Trecem peste afirmaţia insultătoare la adresa Asociaţiei prin care indirect ni se atribuie opinii **demagogice** „despre istorie, stat şi naţiune". Remarcăm, totuşi, nonşalanţa cu care d-l Gabriel Andreescu îşi arogă autoritatea de a-i eticheta pe alţii.

Conform logicii d-lui Gabriel Andreescu, dacă o **asociaţie** are într-o **anumită** chestiune concretă o opinie ce coincide cu cea a unor **persoane**, rezultă fără echivoc că această asociaţie este subordonată acestor persoane. Lăsîndu-l pe cititor să aprecieze ciudăţenia acestei logici nu putem să nu ne întrebăm, totuşi, de ce această **pretinsă** subordonare nu ar avea în mintea d-lui Gabriel Andreescu o relaţie inversă.

Amintim că, atunci cînd d-l Gabriel Andreescu a proclamat dreptul la existenţă al „poporului moldovenesc" şi al „limbii moldoveneşti", Asociaţia noastră nu l-a etichetat drept propagandist al lui Stalin, ci în mod civilizat şi democratic l-a invitat la o dezbatere pe această temă. Remarcăm acum că, la numita dezbatere, acest „democrat" şi „foarte european" a etalat o atitudine total refractară la opiniile altora şi o inexplicabilă vehemenţă în a impune punctul său de vedere.

Considerăm oportun să facem cunoscut că Asociaţia Pro Basarabia şi Bucovina subzistă din cotizaţii şi donaţii, neavînd nici un sprijin financiar din partea guvernanţilor sau din partea guvernelor străine şi este lipsită de posibilitatea de a-şi trimite reprezentanţi la seminare, conferinţe, dezbateri europene.

Ţinem să precizăm că:

1. Asociaţia Pro Basarabia şi Bucovina nu a contestat **toate** tratatele semnate de guvernanţi, ci unul singur – cel cu Ucraina, apreciind drept acte de trădare naţională concesiile făcute de oficialii români prin **unele** clauze ale acestui tratat.

2. Asociaţia Pro Basarabia şi Bucovina nu este şi nu a fost niciodată subordonată nici unei formaţiuni politice.

3. Asociaţia Pro Basarabia şi Bucovina i-a sprijinit pe actualii guvernanţi în campania electorală.

Asociaţia Pro Basarabia şi Bucovina
Comitet Executiv Nicolae Radu Halipa

SCRISORI

Românii din Germania sînt nerecunoscuţi ca români în România?!

După 44 de ani de teroare, persecuţii, constrîngeri împotriva românilor (1945–1989) de către conducerea comunistă, instaurată şi susţinută de politica Moscovei şi a uneltelor din ţară, şi după 7 ani de conducere neocomunistă (1989–1996), ne exprimăm dorinţa de schimbare a atitudinii faţă de românii din Germania a conducerii democratice alease în noiembrie 1996.

Cei peste 300.000 de români, refugiaţi sau exilaţi, aflaţi în Germania au găsit o ţară care i-a protejat şi adăpostit de comunism timp de 51 de ani. Toţi aceştia au beneficiat şi continuă să fie asiguraţi de prevederile Constituţiei acestei ţări, de a duce o viaţă liberă, independentă, democratică, de protecţie socială şi asigurare a mijloacelor de existenţă.

În aceeaşi perioadă şi în viitor, românii nu-şi vor pierde limba, tradiţiile, legăturile de familie, sprijinirea permanentă a celor rămaşi în ţară. Din nenorocire, conducerile de la Bucureşti, în toată această perioadă de 51 de ani, nu au ştiut ce să mai facă pentru ca românii din Germania să-şi piardă legăturile cu România.

Azi a sosit momentul cînd şi pentru românii din Germania se poate realiza o schimbare în statutul lor, urmînd a fi consideraţi adevăraţi români şi nu „străini" faţă de ţara lor de origine, unde s-au născut, au trăit, pînă nu au mai putut suporta să asiste la distrugerea propriei lor patrii. Solicităm ca actuala conducere de la Bucureşti să respecte şi să aplice prevederile Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului şi Constituţiei din 1991 în această materie. Menţionez că, înaă din anii '60–'89, românii din Germania au luptat pentru apărarea şi respectarea Drepturilor Omului, dar nu au avut nici un efect. Comuniştii au făcut tot ce au vrut cu noi. Astăzi, pînă la adoptarea unei noi Constituţii libere şi democrate, solicităm dreptul de a fi recunoscuţi ca români, conform prevederilor Constituţiei din 1991: *„Românii din afara hotarelor ţării au obligaţia să respecte şi legislaţia statului ai cărui cetăţeni sînt"* (art. 7). Respectînd legislaţia germană, românii au trebuit să renunţe „pro forma" la cetăţenia română. În Germania nu este permis ca o persoană să aibă două cetăţenii, spre deosebire de Franţa, Elveţia şi alte ţări. Nimeni nu poate renunţa azi la statutul actual, care le garantează, de peste 10 ani, existenţa, drepturile de oameni liberi, în plină prosperitate. Cerem ca şi Românilor din Germania să li se aplice de către Bucureşti acelaşi statut ca al Românilor din Moldova, inclusiv intrarea şi ieşirea fără vize. Solicităm domnului Ambasador Tudor Dunca să intervină şi să susţină la Bucureşti introducerea unor măsuri care să confirme originea, drepturile şi obligaţiile Românilor stabiliţi în Germania. Propunem realizarea unei „legitimaţii speciale", pe baza actelor de naştere, cu ajutorul căreia să se recunoască statutul de români, la fel cu cei din ţară. Românii din Germania pot fi adevăraţi sprijinitori morali şi materiali ai eforturilor ce se depun azi în România pentru schimbări şi transformări. Să nu mai fie victime ale discriminărilor şi nerecunoaşterii lor ca adevăraţi români.

Mircea Constantinescu,
Frankfurt/Main, 19 septembrie 1997

Reproducem în continuare un articol pe aceeaşi temă preluat din *România liberă*

Începutul schimbării şi la Ambasada Română din Bonn

Sfinţia Sa Mitropolitul Corneanu, în trecere prin Germania, a fost invitat de noul ambasador al României – Tudor Dunca – să sfinţească începutul unei activităţi de înnoire şi în clădirea acestei ambasade (...) *A fost un prilej de a invita, ca şi în Franţa, o parte dintre cei care nu au intrat niciodată în „cetatea" Ambasadei Române* (...)

Slujbe religioase sau manifestări creştine tradiţionale româneşti nu s-au pomenit înlăuntrul ambasadei de peste 50 de ani; ele au avut loc doar în faţa ei, unde, de nenumărate ori, s-au făcut slujbe de pomenire a morţilor revoluţiei sau a mineriadelor, la manifestaţii de protest (...)

Este numai un început *de schimbare pentru că, în această ambasadă, nou este numai ambasadorul. A fost trimis absolut singur, neînsoţit nici măcar de 1–2 oameni care să asigure desfăşurarea şi încrederea de început într-o nouă orientare.*

Realizarea unei – întîrziate – schimbări de opinie despre România, mai rezervate, din multe motive, în Germania (decît în Franţa sau alte ţări) cere un efort susţinut şi mai intens de colaborare şi din partea Guvernului din ţară, ca şi din partea diasporei române din Germania. Mai ales că, în această ţară, considerată totdeauna de o importanţă deosebită în Europa, vechile regimuri din România nu numai că au împînzit cu agenţi, dar au inventat mereu noi (şi chiar destul de recente) mijloace de învrăjbire între aceste comunităţi româneşti, mai ales prin biserică. De altfel, ca pretutindeni în lume. Nici noul ambasador nu este scutit, chiar şi acum, de provocări, întîlniri şi situaţii tensionate, prin grija acelora care mai au nostalgia puterii sau a rolului pe care îl aveau pînă nu demult (...)

Se pare că singurul ambasador neşcolit în vechile structuri şi şcoli diplomatice reuşeşte cu o abilitate naturală o apropiere între comunităţile româneşti (pe care de fapt predecesorii nici nu şi-o doreau) şi o facilă legătură cu diferite oficialităţi sau personalităţi autohtone. De curînd, prezenţa ambasadorului a adunat, de exemplu în Frankfurt, la o slujbă religioasă, comunităţi care nu au vrut niciodată să asiste la ea împreună.

Cum şi cît de repede va reuşi noul ambasador să convingă aici că mersul României într-o nouă direcţie este real şi convingător (...) *depinde însă, în principal, de sprijinul din ţară, aşteptat de toţi, din partea preşedintelui României şi a Ministerului de Externe. Întărirea sau înlocuirea personalului din ambasadă pentru a i se oferi reprezentantului României un colectiv de colaboratori puternic şi omogen, cu adevărat reprezentativ pentru cea ce ţara doreşte să dovedească, este de maximă urgenţă, acum, la un an de la schimbarea la faţă a României.* **(S.R.)**

Domnilor redactori ai revistei „22",

Dintr-o jalnică greşeală, pe care nu am mai făcut-o şi nici nu o voi mai face vreodată, am luat nr. 44 (402) al revistei *„22"*. Este deplorabilă. Din paginile ei exală o duhoare politică irespirabilă, ca şi din *România mare*. Am dat peste cel mai infernal filon de ură, discordie şi ignoranţă. Simbriaşii „fundaţiei Soros" sînt cele mai veninoase aspide din lume. Tot ce ticluiesc este tendenţios, meschin şi atît de calcinant de parcă îşi au structura din cenuşa cataclismului atomic de la Hiroshima. Uraganul propagandistic ce a stîrnit cele două conflagraţii mondiale nu şi-a schimbat nici intensitatea şi nici ţinta, ci doar culoarea. A devenit euroatlantică „propaganda germană, insistentă, insinuantă, sarcastică, tenace, abilă" despre care scria, cu decenii în urmă, André Maurois.

Dar de la generalităţi să trecem la particularităţi.

La capitolul „scrisori" al revistei menţionate, un ipochimen propune ridicarea în Bucureşti a unui grup statuar în care să-şi aibă locul şi I.I.C. Brătianu. Atît de desăvîrşit a fost acest mastodont liberal, încît N. Iorga l-a numit „egoist şi sforar". Cît despre Maniu, minusurile i-au fost covîrşitoare. Mai mult decît atît, prezentul respinge acest miop punct de vedere. Revoluţia din decembrie '89 a spus NU! partidelor politice şi buiacilor doctrinari. În zilele de 28 şi 29 ianuarie 1990, bucureştenii au luptat din răsputeri să scape de partidele istorice, cum în 21 şi 22 decembrie au scăpat de pcr. Biruinţa nu le-a surîs. Au învins jecmănitorii hulpavi şi simbriaşii lor, cărora li se cuvin spuse cuvintele lui Bolintineanu: *„Înălţaţi al vostru suflet ofilit de mîrşăvie/Şi măriţi-vă cu timpul, căci românii s-au mărit"*.

Într-o altă scrisoare, expediată din Elveţia, o minusculă creatură are naivitatea să-l creadă cinstit tocmai pe E. Constantinescu. Pot spune şi eu că este atît de cinstit, încît, cînd îşi va da duhul, românii vor spune despre el cuvintele pe care francezii le-au spus cînd a crăpat Talleyrand: *„Avem în România un om necinstit mai puţin"*.

Cea mai dezolantă dintre „scrisori" este la pagina 3, adresată ministrului învăţămîntului de un ditamai arhitect care debitează: *„racila esenţială a societăţii româneşti este lipsa de educaţie a populaţiei"*. Un autentic arhitect, care lucrează cu instrumentele lui Leonardo da Vinci, poate fi atît de insolent, încît să eticheteze „needucat" poporul nostru care a construit hidrocentralele Porţile de Fier, Canalul Dunăre-Marea Neagră, Uzinele de autoturisme Dacia-Piteşti, Transfăgărăşanul, Metroul bucureştean, platforme petroliere maritime etc.?

Din şiragul de bazaconii sforăitoare mi s-au impus atenţiei şi alte „perle": *„Din 1950, în şcoli nu se mai putea învăţa adevărata istorie..."*. Care istorie? A voastră: *„de la Nistru pîn' la Don/Davai ceas, davai palton!"*. Puteţi fi voi crezuţi mai mult decît Balzac: *„...nimeni nu-şi poate închipui cît de bogată şi de puternică este Rusia: trebuie s-o vezi ca să-ţi vină a crede"*.

Marţafoiul ne face, pe români, „oşti de neinstruiţi". Oricît aş fi de neinstruit, îi pot spune că nu văd viitorul omenirii în acest capitalism stîlcit, cretin şi hapsîn care ne-a invadat după '89, ci în cuvintele lui Napoleon: *„Viitorul înseamnă inteligenţă, industrie şi pace; trecutul, forţă brutală, privilegii, ignoranţă... Victoriile se vor obţine într-o zi fără tunuri şi fără baionete"*. Ceauşescu a fost cu mult mai aproape de acest viitor decît sînteţi voi şi cei pe care îi slugăriţi. NATO nu apără altceva decît trecutul, forţa brutală, privilegiile şi ignoranţa.

Ni se mai reproşează necunoaşterea limbilor străine. Nu ne este iertată nevrednicia de a călca pe urmele Chiriţei Bîrzoaia, care era o foarte „sentimentabibilă" vorbitoare de franceză. Neisprăvirea noastră intelectuală este şi din pricina profesorilor născuţi după 1940. Să fi avut profesorii care au şcolit-o pe coana Chirița, reformaţiunea Ciorbea ar fi cu mult mai avansată. România nu ar avea un singur Tartuffe, doar Roman, care a studiat în Franţa, ci mult mai mulţi.

„Ce avem azi, după opt ani?", întreabă bătăiosul expeditor al epistolei către ministerul învăţămîntului. Îi răspund eu, dacă el nu vede. Avem filme americane de groază, de coşmar, pornografice, schizofrenice, banditeşti etc., de ţi se face părul măciucă. Am fost nevoit să transform televizorul în incubator de ploşniţe. Avem tot ce ne trebuie ca să trăim şi noi mercantil, alcoolic, sexual şi bestial, aşa cum trăieşte bipedul euroatlantic. Avem o elită remarcabilă, pe măsura cuvintelor lui Romain Rolland: *„Faptul ne dovedeşte ceea ce ştim de multă vreme: că nu poţi conta pe elită... e conservatoare,... nu poate crea nici societatea, nici arta nouă"*.

Constantin Radamant
Bucureşti, 10 noiembrie 1997

Începînd cu 25 noiembrie a.c.

PREŢURI NOI LA ABONAMENTELE INTERNE

Foarte avantajos pentru cadre didactice, elevi, studenţi, pensionari, foşti deţinuţi politici şi veterani de război:

- Numai **12.000 lei** pe 3 luni, cu expediere la domiciliu (reducere **38%**);
- Numai **9.500 lei** pe 3 luni, cu ridicare de la redacţie (reducere **51%**).

Acest program este subvenţionat de Asociaţia Est-Libertés

PRACTIC JUMĂTATE DIN EXEMPLARELE PRIMITE SÎNT GRATUITE.

Pentru celelalte categorii de cititori abonamentele sînt, de asemenea, cu reducere:

- **15.000 lei** pe 3 luni (reducere **23%**), cu expediere la domiciliu;
- **12.000 lei** pe 3 luni (reducere **38%**), cu ridicare de la redacţie.

Cei interesaţi sînt rugaţi să achite la sediul redacţiei (Calea Victoriei 120) sau să expedieze prin mandat poştal suma corespunzătoare, pe adresa: *Revista "22", cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Calea Victoriei 155, Bloc D1, Bucureşti,* Adeverinţele (talon de pensie, adeverinţe şcolare etc.) valabile un an se expediază pe adresa: *Revista "22" Calea Victoriei 120, sector 1, Bucureşti,* cu specificarea pentru *Serviciul de Difuzare*.

MĂRIRILE DE PREŢ NU AFECTEAZĂ ABONAMENTELE DEJA ACHITATE

ANDREI CORNEA

Constantinescu la televizor

N-a fost deloc greu pentru președintele Constantinescu să domine întîlnirea mediatică de vineri seara. Mizînd pe calitățile sale de bun „comunicator", pe stilul său direct, lipsit de morgă, apelînd la emoție și la simpatie, el a adoptat postura de interpret al intențiilor și al actelor unei puteri ce se exprimă adesea cifrat și incongruent. Alesul națiunii, mandatat să reprezinte pe orice cetățean înaintea instanțelor și a instituțiilor statului, s-a prezentat el însuși drept intermediarul și canalul de comunicație privilegiat prin care mesajele guvernării devin inteligibile și, deci, actele sale mai suportabile. Bilanțul unui an de prezență în fruntea statului a reprezentat astfel un reușit exercițiu retoric din partea președintelui.

Destul de nesatisfăcătoare a fost, în schimb, prestația jurnaliștilor (cu mici excepții) de la cele patru posturi de televiziune și de la radio. Au pus de obicei întrebări vagi și generale (de tipul *„cum vă evaluați propria activitate"*, sau *„ce credeți că ar mai trebui să spuneți oamenilor"*, cînd nu au irosit timpul cu întrebări mondene, precum *„nu v-ați pierdut prietenii?"*. Jurnaliștii, mai ales cei din media electronice, rămîn obsedați de ideea populistă de a face o sinteză sau de a reda esențialul din opiniile telespectatorilor, uitînd că, de multe ori, aceștia din urmă au mari dificultăți în a pune tocmai întrebările esențiale și semnificative.

Cînd, în sfîrșit, cineva, luîndu-și inima în dinți, l-a întrebat pe președinte ce reproșează cel mai mult guvernului Ciorbea, d-l Constantinescu a răspuns pe loc că nimic altceva decît ceea ce se poate reproșa în general românilor: anume, lipsa de spirit organizatoric și dificultatea cooperării. Răspunsul spunea destule și totuși prea puțin: într-adevăr, guvernul Ciorbea nu a reușit să fie o echipă, să acționeze coerent în prea multe situații: miniștrii și-au contestat unul altuia spusele sau deciziile, actele de guvernare au fost mereu amendate sau retrase, legi importante (precum *Legea investițiilor*) au primit forme diverse; mai grav chiar, s-a văzut că nici guvernul, nici primul-ministru nu au autoritatea executivă necesară. Pe de altă parte, deși este adevărat că, printre caracteristicile naționale, spiritul organizatoric nu este prea răspîndit, afirmația președintelui relativizează nefiresc de mult situația. Dacă păcatele guvernului sînt cele ale națiunii, atunci ce șansă avem ca, după remaniere, să avem un guvern mai bun? Firește, nici una, afară doar dacă nu ne aducem „nemți"! Iată o replică ce nu s-a auzit vineri seara, deși ea părea a veni aproape de la sine.

Au fost și întrebări aparent încuietoare, dar care, în fapt, l-au servit pe președinte, precum cea în care, invocîndu-se un sondaj de opinie, d-l Constantinescu era întrebat cum comentează faptul că, aparent, un număr mai mare de români consideră că România este guvernată de către FMI, în raport cu cei care cred că ea este condusă de către guvern și cu cei care îl văd în rolul de conducător real pe președinte. D-l Constantinescu a avut atunci ocazia să explice în ce fel soarta rafinăriei Petromidia a fost decisă de către guvernul român, împotriva avizului FMI. (Președintele ar fi putut răspunde de asemenea că, oricum, numărul celor care cred că România este condusă de către FMI este cu mult mai mic decît numărul celor care cred că țara este condusă dinăuntru, de către guvern *și* președinte laolaltă.)

Numeroase întrebări au rămas nerostite: de exemplu: de ce a acceptat președintele atîta vreme neînțelegerile dintre Sorin Dimitriu și Ulm Spineanu, dacă s-a gîndit că prezența sa printre revoluționari va afecta autoritatea Guvernului, și așa destul de redusă; ce atitudine ia în chestiunea învățării istoriei și geografiei în limba română pentru minoritari; de ce nu s-a folosit mai des de posibilitatea de a trimite mesaje Parlamentului (atunci cînd unele legi s-au împotmolit), sau chiar de prerogativa de a conduce unele ședințe ale guvernului, spre a suplini vadita indecizie a acestuia. Or, dimpotrivă, dacă și-a dorit un prim-ministru cu autoritate, de ce nu a cerut acum demisia guvernului, cerîndu-i apoi lui Victor Ciorbea (sau altuia) sa alcătuiască un guvern în afara „algoritmului" și fără să mai cerșească bunăvoința partidelor (asupra cărora ar pluti spectrul alegerilor anticipate)? Ar fi putut să fie întrebat, de asemenea, și ce părere are despre progresul, în sondajele de opinie, al PRM. În sfîrșit, poate că ar fi meritat să fie întrebat dacă știe că, la un an de la alegerea sa, oamenii vechiului și vechiului-vechiului regim sînt încă atît de puternici în Parchet, încît procesul asasinilor lui Gheorghe Ursu continuă să rămînă blocat.

Pe scurt, în *talk-show*-ul de vineri seara, d-l Constantinescu a învins cu ușurință din lipsă de adversari pe măsură. Problema sa (dar și a noastră) este să nu fie o victorie amăgitoare, care să-i dea cumva impresia că poate învinge, tot cu mijloace mai mult retorice, și realitatea.

MIHAI ȘORA

Racul, broasca și o știucă...

Un guvern trebuie să știe bine ce vrea. Nu doar să spună. Ci să știe. Și, bineînțeles, să vrea cu adevărat ceea ce știe că trebuie făcut și să facă fără ocolișuri ceea ce spune că vrea. Dacă între obiectivul țintit și mijloacele ce-i stau unui guvern la dispoziție pentru a-l atinge se constată un decalaj descurajator, faptul nu trebuie să constituie, pentru guvernul în cauză, un prilej de a se pierde cu firea și cu atît mai puțin un motiv de a-i întoarce – obiectivului – spatele și de a se replia pur și simplu, cu autojustificările și scuzele de rigoare, pe puținătatea mijloacelor. Resursele intră, desigur, și ele în calcul. Nu doar uneori: întotdeauna. Dar niciodată în vederea sta-

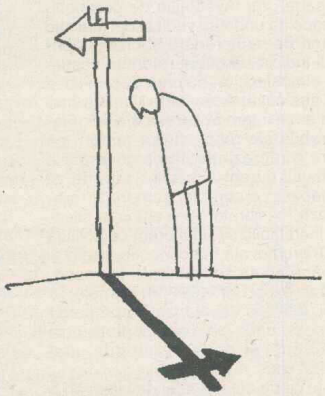

bilirii direcției de înaintare, ci doar pentru chibzuirea unui ritm optim al înaintării dinainte știute.

Dacă, însă, în materie de politică economică, poticnelile de tot soiul, desele cotiri, ba chiar și ocolișurile care te aduc pe nesimțite la punctul de pornire, mai pot fi puse, de cei ce le provoacă și le întreține, pe seama insuficienței resurselor (și nu, așa cum de fapt e cazul, pe seama lipsei unei voințe politice ferme), există și zone ale politicului în care poticnelile acestea nu mai pot fi scuzate, necum explicate, prin carența resurselor – singura lor explicație plauzibilă constînd, pentru orice om cu mintea trează, în absența nemotivată (și nemotivabilă) a unei voințe politice clare, tocmai acolo unde, mai mult decît oriunde altundeva, ar fi cazul ca ea să existe: la cîrma treburilor publice.

La ce anume mă refer, spunînd asta? De ani de zile, senatorul Constantin Ticu Dumitrescu se străduiește în fel și chip să propulseze două proiecte de lege: unul, al „dosarelor"; celălalt, al lustrației. (De precizat că prevederile actualului proiect de lege privind atît accesul direct la propriul dosar, cît și pe acela, multiplu mediat și restrîns doar la posibila calitate de „informator" a unuia sau altuia dintre demnitarii – foști sau actuali – ai zilelor noastre, nu vor putea avea, practic, nici un efect, cîtă vreme nu va fi fost votată și o lege a lustrației: într-adevăr, nici unuia dintre eventualii prinși cu mîța-n sac, adică dovediți a fi fost colaboratori ai Securității, nu li s-ar schimba prin asta, în mod automat, statutul. Ei ar putea fi arătați cu degetul, ceea ce ar avea, desigur, drept efect indirect eventuala repliere din proprie inițiativă a puținilor mai rușinoși din fire, dar e sigur că nesimțitorii cu piele mai groasă ar suporta în continuare cu fruntea sus oprobriul public – în ipoteza, puțin probabilă, că un atare oprobriu s-ar putea încropi vreodată cu adevărat în spațiul nostru sinusoidal.) Asemenea proiecte de lege n-au în nici un fel nevoie de vreo cîntărire prealabilă a resurselor disponibile, pentru a putea fi luate în considerare. Amînarea de pe o zi pe alta a luării lor în discuție de cei care de multă vreme ar fi trebuit să le fi transformat în text de lege era cumva de înțeles pînă în urmă cu un an: cei ce, atunci, se aflau la putere aveau voința politică (fermă) de a împiedica cu orice preț existența unor atare legi, care le-ar fi primejduit multele privilegii dobîndite tocmai datorită lipsei lor.

Dar ce motive mai pot exista acum pentru a se continua această tergiversare? De ce a fost nevoie de o grevă parlamentară, ca formă radicală de protest împotriva unei noi încercări de a-l scoate de pe rol, pentru ca proiectului „dosare", propus de domnul Ticu Dumitrescu, să i se redeschidă (a cîta oară?) calea spre discutarea în Parlament?

După o explicabilă tergiversare de șapte ani, chiar nu sîntem noi capabili, nici la capătul celui de-al optulea an, să trecem prin Parlament (și să votăm în sfîrșit!) o lege care ar fi trebuit să existe din bun început, dacă atunci nu s-ar fi preferat (dar măcar nu de către aprigii apărători ai valorilor morale!) apa tulbure, în care cîrdășiile de interese își găseau mediul prielnic pentru a propăși? Sau te pomenești cumva că? Ferește-ne, Doamne!

Dar să revenim la fabula noastră. Așadar: *„broasca tot în sus sălta,/racul înapoi trăgea"*.

Cine oare o fi fiind racul?

PS pe scurt

Anchetă la TVR

Pe 24 noiembrie, cele două camere ale Parlamentului au aprobat componența comisiei de anchetă care va analiza situația Societății Române de Televiziune, în perspectiva desemnării unui Consiliu de Administrație. Din această nouă comisie fac parte Corneliu Turianu, Alexandru Badea (PNȚCD). Dumitru Pâslaru, Ioan Solcanu (PDSR), Alexandru Sassu (PD), Eugen Vasiliu (PNL), Kocosi Sándor (UDMR), Florea Preda (PRM) și Lazăr Lădaru (PUNR). Comisia va întocmi, în 60 de zile, un raport privind îndeplinirea mandatului de serviciu public al societății, controlul calitativ al managementului, activitatea financiară a instituției, aplicarea legislației în domeniul audiovizualului și a normelor de reglementare emise de CNA.

Fără taxe vamale

Pe 25 noiembrie, deputații au aprobat proiectul de lege referitor la reducerea taxelor vamale pentru produse din tehnologia informațională. Viitoarea lege stipulează că, pentru calculatoare, imprimante, scanere, faxuri, pagere, echipamente științifice pentru fabricarea componentelor electronice, începînd cu 31 decembrie 1997, vor fi percepute taxe reduse și se va renunța la comisionul de 0,5% perceput în prezent pentru serviciile vamale. Taxele vor fi reduse treptat pentru ca, în anul 2000, ele să fie eliminate complet. Nu vor beneficia de aceste reduceri bunurile electronice de larg consum.

Trilaterala România-Polonia-Ucraina

Pe 26 noiembrie s-au întîlnit la București președinții României, Poloniei și Ucrainei. *„Am decis să construim o arhitectură durabilă de securitate și am făcut asta nu sub presiunea, nici cu ajutorul altora (...) Ea nu e opusă nimănui și nu amenință pe nimeni"*, a declarat președintele României. Trilaterala va funcționa la nivelul infrastructurii, coridoarelor de transport, telecomunicațiilor, resurselor de energie. Cele trei țări doresc să formeze o punte de legătură Marea Baltică–Marea Neagră–Marea Caspică–Marea Mediterană. S-a hotărît, de asemenea, cooperarea în lupta împotriva corupției, crimei organizate, traficului de droguri și de persoane."

Președintele Poloniei, Alexandr Kwasniewski, a ținut să observe că formele de cooperare regională nu înlocuiesc cooperarea europeană, ci sînt pași spre realizarea acesteia, Polonia reafirmîndu-și sprijinul pentru efortul de integrare a României în structurile euro-atlantice.

PS pe scurt

ILIE ŞERBĂNESCU

Finanţarea externă

un atu ce nu trebuie pierdut

La recenta întîlnire de la Bruxelles cu principalii săi creditori, România a solicitat în continuare sprijin financiar internaţional, dar nu pentru echilibrarea balanţei de plăţi, ci numai pentru mari proiecte economice (precum cele în infrastructură). Guvernatorul Băncii Naţionale a anunţat că România nu mai are nevoie pentru anul viitor de creditare internaţională instituţional convenită – cum este de pildă cea de la FMI, cu participarea altor instituţii financiare internaţionale şi a unor guverne occidentale – pentru finanţarea deficitului său din contul curent al plăţilor externe. Este prima dată, după '90, cînd România se află într-o asemenea postură. Pînă acum, spre sfîrşitul fiecărui an, a trebuit să negocieze cu FMI şi cu ceilalţi creditori aşa-numiţi „instituţionali", pragul de îndatorare pentru anul viitor precum şi mijloacele de finanţare, respectiv participarea la acoperirea acestei finanţări a fiecăruia dintre respectivii creditori. Depăşirile în practică ale plafoanelor de îndatorare convenite prin negocieri erau finanţate prin apel la credite de pe piaţa internaţională a capitalului privat, pe care exista acces tocmai în măsura girului dat de acordurile cu FMI şi de implicarea prealabilă a altor creditori instituţionali. Astfel au fost acoperite marile depăşiri din 1995 şi 1996, concret, fiind vorba de colectare de bani de către Banca Naţională fie, iniţial, prin creditele dobîndite de la consorţii de bănci private, fie, apoi, prin emisiuni de obligaţiuni vîndute pe pieţele americană, vest-europeană şi japoneză. În ultimă instanţă, tot la piaţa internaţională a capitalului privat se recurgea şi pentru rezolvarea unor acute probleme de finanţare prin contractarea de împrumuturi pe termen scurt, extrem de costisitoare nu numai din cauza scadenţei apropiate, dar şi a dobînzilor care sînt cele mai ridicate tocmai la această categorie de credite. Guvernatorul Băncii Naţionale a declarat că România dispune acum de o rezervă valutară suficientă pentru garantarea finanţării deficitului din balanţa de plăţi. Aceasta reprezintă aproape 2,5 miliarde de dolari, echivalentul a circa trei luni de importuri. Sigur, o asemenea rezervă nu finanţează în sine deficitul, ci poate fi doar o garanţie pentru finanţarea tot din resurse externe a acestuia. De fapt, după acceptarea în anii trecuţi pe piaţa internaţională a capitalului privat, se mai face un pas înainte pe linia credibilităţii. Prin acest pas se ajunge la ceea ce în termeni de specialitate se numeşte finanţarea „automată" a deficitului din contul curent extern. Mai precis, prin intrările nete de fonduri care nu creează datorie externă (respectiv investiţiile străine în economia românească) şi prin creditele de natură comercială (adică asociate derulării unor anume importuri) se cumulează automat suficiente resurse financiare pentru acoperirea deficitului din contul curent, care în România constituie în mod covîrşitor preponderent deficit comercial, cu alte cuvinte depăşire a încasărilor din exporturi de către cheltuielile pentru importuri. Iar locul fondurilor puse la dispoziţie de către creditorii instituţionali este luat de apelul la resurse de pe piaţa internaţională a capitalului privat: credite de la consorţii de bănci sau emisiuni de obligaţiuni ale Guvernului sau ale unor mari întreprinderi ori municipalităţi. Este un important pas înainte. Şi punctul cîştigat trebuie bine păzit. Pentru că, din păcate, este serios ameninţat. Factorii care au contribuit la situaţia pozitivă menţionată sînt, pe de o parte, încasările mai semnificative din privatizări (probabil peste un miliard de dolari pînă la sfîrşitul anului) iar, pe de altă parte, intrările întrucîtva sporite sub formă de investiţii directe, dar mai ales cele, pentru prima dată, sub formă de investiţii de portofoliu (adică de plasamente în acţiuni ale unor întreprinderi româneşti), determinate de speranţa că, după alegerile din noiembrie 1996, un guvern român va urni în sfîrşit lucrurile pe linia reformei. Ambii factori au însă o acţiune temporară. Încasările din privatizări nu constituie un aport durabil şi repetabil, fiind doar pasager, iar investiţiile de portofoliu pleacă de unde au venit la cel mai mic semn de neîncredere şi chiar la primul indiciu că ritmul reformei scade. Şi, din nefericire, nu prea ducem lipsă de aşa ceva! Aceasta în timp ce marea ameninţare la adresa efectelor favorabile ale respectivilor factori, pe care o reprezintă starea concretă a contului curent al plăţilor externe, şi îndeosebi a contului comercial, presează îngrijorător. S-a ajuns în situaţia incredibilă că, indiferent ce politică este promovată în economie, nimic aproape nu se schimbă nici la import, nici la export. În 1997, în primele 10 luni, leul s-a devalorizat în proporţie de peste două ori, dar exporturile abia s-au mişcat derizoriu în sus, mai curînd spus, n-au crescut.

În ciuda menţionatei devalorizări a leului, a scăderii producţiei industriale şi a prăbuşirii cu circa o treime a consumului populaţiei, importurile nu au scăzut. Mai grav: nici o schimbare relevantă în structura importurilor nu s-a produs. Multe materii prime şi bunuri de consum, puţine tehnologii şi echipamente. România este astfel pe cale să repete contra-performanţa dramatică din 1995 şi 1996, cînd a înregistrat un deficit comercial anual de peste 2 miliarde de dolari. Ceea ce, la nivelul de numai 8 miliarde de dolari exporturi anual, înseamnă 25%. Deja, la o depăşire de 20% apare riscul suspendării finanţării externe, pentru că se consideră că nu se mai pot mobiliza resurse pentru rambursări.

Situaţia neschimbată din conturile comerciale externe este încă o mărturie a imobilismului din economia reală. Evident, expansiunea exporturilor este în principal nu o problemă de curs valutar, ci de schimbare a ofertei industriei spre produse competitive, de calitate şi, oricum, cu căutare pe piaţă. Or, în absenţa restructurării, industria nu poate avea decît aceeaşi ofertă de export. Stagnarea exporturilor este emblematică pentru faptul că restructurarea trenează. Într-un fel, poate încă şi mai emblematic este faptul că importurile nu scad, ceea ce înseamnă că ponderea în cadrul acestora a tehnologiilor şi echipamentelor nu poate creşte tocmai în măsura în care, la încasările limitate din exporturi, achiziţiile din străinătate rămîn blocate în procurarea de resurse ce sînt irosite în structurile ineficiente ale industriei şi de bunuri de consum pe care producţia internă nu este în stare să le ofere.

CRISTIAN PREDA

Republică, biserică, armată

Puterea religioasă şi puterea militară: în secolul trecut, Claude Henri de Saint-Simon considera asocierea lor ca fiind tipică pentru epoca premodernă şi anunţa că, după o perioadă de tranziţie, ele vor fi înlocuite, în Noua Eră, de puterea ştiinţei în asociaţie cu puterea industriei. Ca orice profet întîrziat, Saint-Simon se înşela. Primele două puteri apar încă, la intervale fixe, îngemănate. Priviţi sărbătorirea zilei noastre naţionale, pentru a recunoaşte această conlucrare: prin reprezentanţii săi, republica asistă la parada militară, mergînd apoi să se închine la icoane.

Biserica şi armata nu sînt nişte realităţi oarecare. Aşa cum ne arată datele statistice, care le tratează ca „instituţii", biserica şi armata au parte, la noi, de o încredere fermă. Dar, ca în orice lume liberă, există desigur şi voci nemulţumite de această stare de fapt. Descoperim aici temeiul sentimental de pe care se contestă, de pildă, participarea bisericii la orice ceremonii profane. În lumea ideilor, acestui sentiment îi corespunde teza potrivit căreia statul este o ordine „dezvrăjită" (cum ar zice Marcel Gauchet). Într-adevăr, dacă e riguros, un republican nu poate să nu fie suspicios atunci cînd logica dezvrăjirii e trădată: el ştie că sursa ultimă a puterii exercitate în republică e cetăţeanul oarecare, insul comun; o intervenţie din partea unei puteri care se auto-defineşte ca superioară oricărei umanităţi i se pare atunci un atac insuportabil. **Cetatea omului (a cărei perfectă întrupare politică e, astăzi, republica) nu poate suporta concurenţa Cetăţii lui Dumnezeu**. Dar cîţi republicani convinşi există? Cîţi din „bunii români", cîţi din „patrioţii noştri înflăcăraţi" sînt dispuşi să traseze o limită rigidă între *res publica* (în care se exercită monopolul Cetăţii omului) şi spaţiul privat (în care Cetatea lui Dumnezeu îşi poate face loc nestingherită)? Nimeni nu poate şti. Într-adevăr, statisticile nu au ca obiect forul interior, ci doar vocea publică.

Să observăm, pe de altă parte, că numărul celor care contestă asocierea armatei la ceremoniile oficiale e mult mai mic. Şi mai puţini sînt însă cei care ştiu de ce parada militară este – în mod tradiţional – parte din sărbătoarea publică. Ne vom îngădui să o amintim aici pentru că, în acest fel, vom obţine un răspuns şi la întrebarea de ce biserica a devenit la noi *cealaltă parte* a sărbătorii naţionale. Fiindcă trebuie să existe o justificare.

În imaginarul politic responsabil pentru naşterea regimurilor moderne, democraţia e determinată în funcţie de un ideal, de speranţa păcii. Statul modern este cel care, potrivit unei expresii celebre, reuşeşte pacificarea interioară şi nu recunoaşte drept inamic decît străinul. Iniţial, în acest dispozitiv, funcţia militară nu mai este, precum în epocile anterioare, o ocupaţie rezervată unui corp specializat, unei „armate de profesionişti"; în plus, ea nu mai poate constitui un privilegiu pentru a accede la putere. În schimb, atunci cînd împrejurările o cer, cetăţeanul, oricare cetăţean, paşnic prin definiţie, se poate transforma în soldat, fiind chiar obligat să devină militar. **Virtutea războinică este cea pe care republica o exhibă – de pildă, în sărbătorile oficiale – doar pentru a afirma posibilitatea solidarizării cetăţenilor săi într-un corp unic, fără fisură**. Afişată în faţa tuturor, virtutea militară susţine că o suveranitate monolitică e actualizabilă. Cu alte cuvinte, naţiunea, adică trupul democraţiei, este fie în întregime paşnică (în timpul politic normal), fie în întregime războinică (în timpul politic excepţional). În treacăt fie zis, acesta e motivul pentru care, pînă de curînd, marile republici au făcut din serviciul militar obligatoriu o regulă a consistenţei proprii. Astăzi, majoritatea republicilor îşi propun revenirea completă la un sistem militar ultra-specializat, opusul celui care a însoţit evoluţia din ultimele două secole a democraţiei. Cum România se află încă în epoca în care descoperă statul modern, e firesc ca sensul prim dat virtuţii militare să prevaleze în faţa sensului recent. Parada militară este încă un substitut al corpului suveran, cea mai plastică imagine a sa.

La fel ca şi virtutea militară, virtutea religioasă nu funcţionează la noi ca o notă a dispoziţiei individuale, ci mai degrabă ca un atribut, rar, al spaţiului public. Bisericile, puţin frecventate în timpul normal, se umplu de lume în momentele excepţionale, care sînt marile sărbători. Sărbătoarea naţională îngăduie întîlnirea celor două virtuţi – militară şi religioasă – într-un spaţiu public altfel puţin frecventat. Trupele antiteroriste (actori ai defilării) şi preoţii (actori ai închinării) oferă republicii iluzia consistenţei.

Să abandonăm însă aceste consideraţiuni abstracte. Căci, pentru mulţi, ziua naţională înseamnă doar o zi în plus de odihnă. Cine este astăzi emoţionat auzind imnul statului român? Eu unul, nu.

PS pe scurt

Bivolaru şi Parchetul

Pe 25 octombrie, aproximativ 60 de deputaţi PDSR l-au însoţit pe deputatul Gabriel Bivolaru la Parchetul General, pentru a se asigura că acesta nu va chiuli de la audieri şi că dosarul de urmărire penală, în care Bivolaru este acuzat că a păgubit statul român cu 200 miliarde de lei, îi va fi prezentat deputatului incriminat. După multe ore de audieri, deputatul PDSR a declarat, ca de fiecare dată, de altfel, că este nevinovat.

Amînare

Primul-ministru, Victor Ciorbea, a anunţat pe 24 noiembrie că introducerea impozitului pe venit global se va aplica începînd abia de la 1 ianuarie 1999. *„Nu avem nici bază logistică pusă la punct, nici funcţionarii din cadrul Ministerului de Finanţe nu sînt pregătiţi"*, a spus Victor Ciorbea. Ministrul Finanţelor, Mircea Ciumara, promisese de nenumărate ori că impozitul pe venitul global va fi aplicat începînd de anul viitor. Un astfel de tip de impozitare, potrivit spuselor ministrului de Finanţe, ar face ca impozitele în România (cele mai mari din Europa la ora actuală) să fie mai uşor de suportat.

Meleşcanu înlocuit

După ce, la începutul sesiunii parlamentare, pierduse preşedinţia Comisiei pentru Politică Externă a Senatului, fostul ministru de Externe al României, senatorul Teodor Meleşcanu, şi-a pierdut pe 25 noiembrie şi locul în delegaţia parlamentară a României la CE. Camerele reunite ale Parlamentului au decis înlocuirea senatorului demisionar din PDSR cu senatorul PDSR Rodica Stănoiu.

PS pe scurt

MICHAEL SHAFIR

Plecînd de la un citat

Într-o declaraţie făcută de postul de radio România Actualităţi azi, 25 noiembrie, d-l Senator George Pruteanu îi atribuie lui Winston Churchill cunoscuta afirmaţie: *„My country right or wrong!"*. De altfel, o mai făcuse, chiar într-un articol-răspuns publicat în paginile acestei reviste.

D-l Pruteanu are tot dreptul să caute „legitimatori" pentru poziţiile domniei sale în rîndul marilor înaintaşi democraţi de pretutindeni. Dar nu are dreptul să falsifice. Dacă o face cu bună ştiinţă, e culpabil de demagogie. Dacă o face din ignoranţă, e culpabil de diletantism. Rămîne să aleagă dumnealui.

Cum stau, de fapt, lucrurile? Sintagma *„My country right or wrong"*, greu traductibilă în multiplele sale sensuri, înseamnă, aşa cum o afirmă d-l Pruteanu: *„Că are sau n-are dreptate, e ţara mea!"*. Numai că nu democratului funciar **Winston** Churchill îi aparţine sintagma, ci nesemnificativului poetaş **Charles** Churchill, care nu este nici măcar un strămoş al „buldogului britanic". Charles Churchill, un minor poet satiric, şi-a trăit (bine!) viaţa, deşi cam scurt. A murit la 33 de ani, în anul de graţie 1764. Pînă atunci apucase să părăsească slujba Domnului, o chemare la care îl îndemnaseră părinţii, dar nu şi propria vocaţie. A preferat compania actriţelor şi viaţa de „dandy" londonez. Dar nici măcar Charles Churchill nu face afirmaţia în sensul atribuit de d-l Pruteanu. În poemul „The Farewell" („Despărţirea") el scrie: *„Be England what she will / With all her faults, she is my country still"*. Cu alte cuvinte, *„Oricum ar fi Anglia / Cu toate defectele ei, rămîne ţara mea"*. Ceea ce, fără îndoială, e cu totul altceva.

Sensul în care (ab)uzează d-l Pruteanu de sintagmă este folosit pentru prima oară de un oarecare Stephen Decatur, ofiţer naval american, care, în anul 1816, ridicîndu-se cu paharul în mînă la o petrecere, afirma: *„Our cuntry. In her intercourse with foreign nations, may she always be in the right; but our country, right or wrong!"*. („Ţara noastră! Fie ca în relaţiile sale cu alte naţiuni să aibă întotdeauna dreptate. Dar indiferent dacă are sau nu, rămîne ţara noastră!").

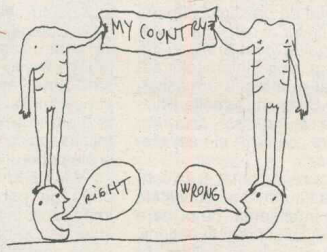

Un pas important (înapoi) pentru omenire, în direcţia victoriei valorilor comunitare asupra valorilor individuale, victorie ce peste aproape un secol şi jumătate se va transforma în sintagma *„Ein Volk, ein Reich, ein Führer"*, prea cunoscută pentru a mai fi tradusă.

Dar nu peste tot în lumea către care România ar dori să „tranziteze" s-a gîndit aşa. Dimpotrivă chiar. Numai patru ani după Decatur, al şaselea preşedinte al Statelor Unite, John Quincy Adams, scrie într-o scrisoare adresată tatălui său şi datată 1 august: *„I cannot ask heaven for succes, even for my country, should she be in the wrong"* (*„Nu mă pot ruga cerurilor pentru succes, nici măcar cel al ţării mele, dacă ea se află în eroare"*). Iar Carl Schurz (1829–1906), un german nevoit să-şi părăsească ţara după eşecul revoluţiei din 1848, ministru sub cîţiva preşedinţi americani şi un jurnalist deosebit de influent, ajunge la o concluzie cu totul diferită de cea atribuită de d-l Pruteanu nevinovatului premier britanic: *„Our country, right or wrong! When right, to be kept int the right! When wrong, to be put in the right!"* (*„Ţara noastră, dreaptă sau nedreaptă! Atunci cînd e dreaptă, să fie menţinută dreaptă. Atunci cînd e nedreaptă, să fie îndreptată!"*).

Iată ce nu prea înţelege d-l Pruteanu. Probabil că nici nu i se poate pretinde. Spaţiul nu-mi permite să arăt aici de ce România „ordonanţei" modificate (anticipez) se reapropie de modelul „exclusivist" al „ţărilor tranzitorii", după ce părea că păşeşte spre calea „inclusivistă" care atribuie tuturor cetăţenilor ţării drepturi egale, derivate nu din apartenenţa etnică sau comunitar-genealogică, ci din apartenenţa statală. Voi încerca să arăt aceste lucruri în alte pagini, în altă parte. Pînă atunci, atrag atenţia numai asupra faptului că pînă şi Decatur vorbea de *„relaţiile cu alte naţiuni"* şi nu de *„relaţiile cu alţi conaţionali"*. Dar modul de a gîndi în precepte „exclusiviste" nu poate face această diferenţiere. Şi de unde nu este, nici Dumnezeu nu cere. Dar unde este (în dicţionare de citate, de exemplu!) se poate verifica. E un minimum de autoloialitate pe care şi-l datorează orice intelectual!

DIN SUMARELE VIITOARE 22

- *Supliment gratuit despre sistemul de taxe şi impozite din ţările foste comuniste*
- *Interviu cu **Nicolae Manolescu**, preşedintele PAC, **Ion Diaconescu**, preşedintele PNŢCD, **Traian Orban** preşedintele Asociaţiei răniţilor în revoluţie*
- *N. R. Dobrogea: „Automobilul"*
- *Doina Jela: „Reconstruirea unui asasinat"*
- *Horea Vasilescu: „Victimele criminalităţii"*
- *Emil Hurezeanu: „O comparaţie"*
- *Radu Portocală: „Final fără glorie*
- *Haller István: „Sport şi naţionalism"*
- *Irina Coroiu: „Golem"*
- *Fey László: „Asimilarea"*

PS pe scurt — Privatizare

Pe 25 noiembrie, FPS a hotărît privatizarea în perioada imediat următoare a 46 de mari societăţi comerciale din industrie, agricultură şi turism. De asemenea, Consiliul de Administraţie a mai aprobat intrarea în programul de restructurare, conform Ordonanţei de urgenţă 9/'97, a altor societăţi comerciale, printre care „Letea" Bacău, „Rulmentul" Braşov, „Solventul" Timişoara. S-a aprobat şi modificarea regulamentului privind privatizarea societăţilor comerciale prin licitaţii deschise pe piaţa Rasdaq.

PS pe scurt — Ancheta accidentului de la Baloteşti

Ministerul Transporturilor a făcut cunoscut rezultatul anchetei referitoare la accidentul de la Baloteşti, din 1995, în care un avion, Airnus, al companiei TAROM s-a prăbuşit, fără să mai existe vreun supravieţuitor. Concluzia comisiei de investigare a accidentului este că el a fost provocat de indisponibilitatea fizică a comandantului şi de o defecţiune nesemnalizată a sistemului automat al avionului.

PS pe scurt — Al cincilea Congres al Alianţei Civice

În zilele de 29–30 noiembrie s-a desfăşurat al cincilea Congres al Alianţei Civice, avînd ca program bilanţul activităţii AC, propunerea şi adoptarea unor modificări ale Statutului AC, alegeri pentru Consiliul Naţional Director. Congresul a debutat cu Raportul de activitate prezentat de Ana Blandiana, preşedinta AC, iar la deschiderea lucrărilor au vorbit preşedintele Emil Constantinescu, Ion Diaconescu, preşedintele PNŢCD ş. a.Problema care a preocupat în cel mai înalt grad AC la acest Congres a fost modul de funcţionare şi raportul său cu CDR.

PS pe scurt — Euroregiuni

În oraşul maghiar Szeged a fost semnat protocolul primei euroregiuni din Europa Centrală şi de Est. Euroregiunea, avînd o suprafaţă de 77.243 km pătraţi şi o populaţie de aproape 6 milioane locuitori, cuprinde judeţele româneşti Arad, Timiş, Caraş-Severin şi Hunedoara, judeţele maghiare Bacs–Kiskun, Csongrad, Bekes şi Jasz–Nagykun–Szolnok precum şi regiunea Voivodina din Iugoslavia. Preşedinţia euroregiunii va fi asigurată, prin rotaţie, de fiecare judeţ, pentru o perioadă de un an. Primul preşedinte este István Lehmann, preşedintele consiliului judeţean Csongrad, judeţ în care va funcţiona pentru primul an şi sediul euroregiunii.

HUMANITAS
cartea care dăinuie

În Librăriile Humanitas
pentru cadourile dumneavoastră
de Sărbători

SORIN LAVRIC
Cartea de Crăciun

LUDMILA PATLANJOGLU
La vie en rose
cu Clody Bertola

FEIN/SCHNEIDER
Regulile.
Cum se cucereşte un bărbat

Calendar de perete
HUMANITAS '98

Agenda
HUMANITAS '98

Michel Lallement
Istoria ideilor sociologice
Volumul I
De la origini până la Weber
ANTET

ANTET
ISTORIA IDEILOR SOCIOLOGICE,
de Michel Lallement
• *Cel mai simplu şi mai complet acces în gândirea sociologică.*
• *O organizare raţională, didactică, a temelor studiate.*
• *O lucrare esenţială pentru elevi şi studenţi.*
Preţ: 16.500 lei

Doresc să primesc această carte, cu plata ramburs, la adresa indicată mai jos:
Expeditor:
Numele .....
Oraş (Localitate) .....
Strada ..... nr. .....
Bl. .....Sc. ..... Et. ..... Ap. .....
Judeţ (sector) ..... cod .....
Tel. .....

CARTE POŞTALĂ
Post răspuns
Nu timbraţi

Destinatar:
Editura ANTET
O.P. 22 C.P. 285
Sector 1, Bucureşti
Tel: 01-6175332

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista "22" achitînd la redacţie (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile deschise la **Banca Comercială Ion Ţiriac S.A. Bucureşti, Str. Doamnei nr. 12**:
(pentru **dolari** în contul 4024009230,
pentru **mărci** în contul 4024009231,
pentru **franci francezi** în contul 4024009235,
pentru **lire sterline** în contul 4024009232,
pentru **franci elveţieni** în contul 4024009233,
pentru **lire italiene** în contul 4024009234) sau (pentru orice fel de valută) trimiţînd un cec (**money order**) pe adresa: Revista "22", Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, Bucureşti, România.

Pentru a nu se reţine un comision foarte mare de către bănci, rugăm abonaţii cărora le stă în putinţă acest lucru ca plăţile care se fac prin CEC (nu virament) să se facă prin CEC-uri plătibile în SUA şi exprimate în dolari SUA sau prin CEC-uri exprimate în mărci germane şi plătibile în Germania.

	1 an	6 luni	3 luni
– Europa occidentală şi Israel:	80 $	40 $	20 $
	140 DM	70 DM	35 DM
	500 FF	250 FF	125 FF
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT
	56 £	28 £	14 £
	100 CHF	50 CHF	25 CHF
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	40 $	20 $	10 $
– SUA, Japonia, Australia:	100 $	50 $	25 $

sau echivalentul în orice monedă convertibilă.

Revista "22" anunţă exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presă neautorizaţi de redacţie (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Ion I.C. Brătianu – fondatorul

„Într-o viitoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se preface, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atît de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de Aliați și în contra Puterilor Centrale. Fără îndoială cred că din acest război vom ieși învingători, dar nu sînt sigur, se poate să fim și învinși. De aceea vreau să se știe bine și de toți că, chiar dacă ar fi să ieșim învinși, tot cred că țara (...) trebuie, în această clipă a evoluției ei istorice, să facă acest gest. În viața națiunilor sînt afirmări de drepturi care cîntăresc mai mult decît izbînzi trecătoare și sînt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor, pentru veacuri de-a rîndul."

ION I.C. BRĂTIANU din cuvîntul rostit la 14/27 august 1916, în Consiliul de Coroană care a luat act de intrarea României în război

Săptămîna trecută PNL a comemorat 70 de ani de la moartea lui Ion I.C. Brătianu. Reproducem fragmente din discursurile participanților la festivitate

IOANA BRĂTIANU: Vreau să vă spun cît de fericită sînt să văd atîta lume care vine să-l comemoreze pe Ionel Brătianu. Este o părere unanimă că a fost un mare român și un mare om de stat. Și, dacă se spune și se scrie despre el că este un model, mie mi se pare că este un model foarte greu de imitat. Avea el felul lui de a fi și de a cumpăni lucrurile, care nu cred că stă în putința oricărui om. Prin tot ce a făcut, și astăzi el ar putea să ne îndrume calea pe care s-o urmăm.

MIRCEA IONESCU-QUINTUS: Prezent în fruntea istoricului său partid, în toate momentele de cumpănă ale începutului de veac, aureolat de prestigiul căpătat după primul război mondial, inițiator al celei mai înaintate constituții europene a timpului, Ionel Brătianu s-a dedicat, pînă la ultima sa suflare, slujirii intereselor supreme ale țării pe care a lăsat-o întregită urmașilor. Ieri, după ce a fost pomenit în Biserica Domnița Bălașa, m-a întrebat un ziarist: *„ce le lipsește liberalilor pentru a redeveni acel mare partid?"*, și i-am răspuns simplu: *„un Ionel Brătianu"*.

ZOE PETRE: I.C. Brătianu a reprezentat și va continua să reprezinte, în memoria tuturor, o personalitate politică complexă, de o mare inteligență, de o mare capacitate de a se devota idealului suprem al națiunii. El își începe, în 1902, o strălucită carieră politică, în cursul căreia exercită diferite funcții importante: ministru al Lucrărilor Publice, ministru de Externe. Ion I.C. Brătianu a înțeles faptul că pentru viitorul poporului român este absolută nevoie de consolidarea României ca stat european modern, stat național, unitar și indivizibil în care să fie asigurate drepturile tuturor românilor fără deosebire de originea etnică sau religie. Conducător al delegației române la Conferința de Pace de la Paris, patriotul român Ion I.C. Brătianu a reușit să apere interesele României, să atragă atenția asupra legitimității dorințelor României și să impună punctul de vedere al statelor mici și mijlocii în concernul european. La capătul acestei excepționale activități diplomatice, România își vedea recunoscută existența în fruntariile ei firești. Dar Marea Unire, singură, nu putea încheia toate problemele cu care erau confruntați românii. Marea Unire trebuia să fie gestionată. Noul stat trebuia organizat după principii moderne, cu o legislație înnoitoare pentru toate cele patru ținuturi și cu o administrație comună. În fața acestei necesități, Ionel Brătianu a înțeles să depună o activitate fără egal pentru realizarea reformei agrare din 1921 și pentru elaborarea Constituției României, din 1923, o Constituție socotită una din cele mai moderne legi fundamentale ale României. Conștient de faptul că datoria primordială a unui om politic trebuie să fie apărarea intereselor și demnității poporului său, Ion I.C. Brătianu a înțeles că cei mai îndreptățiți la organizarea acestei misiuni istorice sînt aleșii națiunii. Acestora se adresează prin celebrele sale cuvinte: *„Fiți cît de cît modești pentru persoana dumneavoastră, dar nu fiți modești pentru poporul pe care îl reprezentați"*. Devotamentul său pentru ideea României și a locului ei firesc între țările Europei moderne, dăruirea integrală, fără rezerve, pentru această idee și, mai cu seamă, perseverența ingenioasă și statornicia flexibilă prin care a izbutit să adune într-un singur mănunchi toate energiile poporului său pentru împlinirea acestui ideal, reprezintă o paradigmă a politicului, ce poate să ne adune pe toți, în aceste ceasuri, și ele de cumpănă ale României și ale poporului român.

VALERIU STOICA: Istoricii și memorialiștii au desprins, din perspective diferite, două momente foarte importante în Istoria României, două întîlniri ale Consiliului de Coroană, prima fiind cea din 1914, cînd s-a decis neutralitatea pentru primii ani ai războiului, cea de-a doua întîlnire, în 1916, cînd s-a decis participarea României în război de partea Antantei. Între aceste două momente, primul-ministru Ion I.C. Brătianu a avut de înfruntat o presiune constantă din partea opiniei publice și a presei, pentru a decide intrarea României în război, fie de o parte, fie de alta. În această perioadă dificilă, s-a vădit capacitatea extraordinară a omului politic Ion I.C. Brătianu de a anticipa evenimentele, de a cîntări șansele pe care fiecare dintre părțile implicate în această conflagrație mondială le aveau și de a face o analiză exactă din perspectiva interesului național. Decizia pe care, în bună măsură, România a luat-o și prin contribuția lui Ion I.C. Brătianu de a participa în război de partea Antantei este aceea care a permis realizarea interesului național. A fost o perioadă din viața lui Ion Brătianu mai puțin descrisă de către memorialiști, de către istorici. Este perioada formării primului guvern Averescu, e perioada guvernului Marghiloman, iar dacă istoricii și memorialiștii descriu această perioadă, din punct de vedere al consecințelor pentru soarta României, ceea ce a gîndit și ceea

Familia Brătianu în centru (pe fotoliu) Ion C. Brătianu, în spatele său Ionel Brătianu. Mai apar în fotografie (de la dreapta la stînga) Dinu Brătianu, Vintilă Brătianu, Sabina Brătianu.

Ion I.C. Brătianu (20 august 1864, Florica, jud. Argeș; m. 24 noiembrie 1927, București). Fiul lui Ion C. Brătianu (1821–1891), unul dintre fondatorii PNL și președinte al Consiliului de Miniștri în mai multe rînduri. Inginer și om politic. Studii universitare – politehnica la Paris (1889). Inginer la CFR (1889–1895). Membru al PNL. Deputat (din 1895). Ministru al Lucrărilor Publice (31 martie 1897–30 martie 1889; 14 februarie 1901–18 iulie 1902); ministru ad-interim (9 ianuarie–18 iulie 1902) și titular (18 iulie 1902–12 decembrie 1904) al Afacerilor Străine. Ministru de Interne (12 martie 1907–27 decembrie 1908). Președinte al Consiliului de Miniștri, ministru de Interne și ad-interim la Ministerul Afacerilor Străine (27 decembrie 1908–4 martie 1909). Proclamat șef (președinte) al PNL, în locul lui D.A. Sturdza (11 ianuarie 1909). Președinte al Consiliului de Miniștri (4 martie 1909–28 decembrie 1910), ministru de Interne (4 martie–15 decembrie 1909 și 6 februarie–28 decembrie 1910) și ad-interim la Ministerul Afacerilor Străine (4 martie–1 noiembrie 1909). Inițiatorul programului de reforme – agrară și electorală – lansat prin revista de doctrină liberală *Democrația* (7 septembrie 1913). După o formulare sintetică, aparținînd lexicografului Lucian Predescu, *„a prezidat marile evenimente politice de sub Regele Ferdinand I: împroprietărirea țăranilor, votul universal și intrarea în războiul pentru întregirea neamului"*. Președinte al Consiliului de Miniștri (4 ianuarie 1914–26 ianuarie 1918), ministru de Război (4 ianuarie 1914–14 august 1916), ad-interim (8–11 decembrie 1916) și titular (11 decembrie 1916–26 ianuarie 1918) la Ministerul Afacerilor Străine. Președinte al Consiliului de Miniștri (29 noiembrie 1918–27 septembrie 1919). Fiind plecat în misiune în străinătate, în fruntea delegației României la Conferința de Pace de la Paris, interimatul Președinției Consiliului de Miniștri și al Ministerului Afacerilor Străine i-au fost încredințate lui Mihail Pherekyde (23 decembrie 1918–7 iulie 1919). Președinte al Consiliului de Miniștri (19 ianuarie 1922–27 martie 1926), ministru de Război (19 ianuarie–19 aprilie 1922) și ministru de Interne (30 octombrie 1923–27 martie 1926). Președinte al Consiliului de Miniștri (21 iunie–24 noiembrie 1927) și ad-interim la Ministerul Afacerilor Străine (21 iunie–6 iulie 1927). Membru de onoare al Academiei Române (7 iunie 1923).

României moderne

ce a făcut omul politic Ion I.C. Brătianu în această perioadă ne este mai puţin cunoscut. Se ştie doar că se decisese judecarea întregului guvern pentru deciziile care fuseseră luate, pentru implicarea României în război de partea Antantei şi pentru modul în care fusese condus războiul. Evenimentele politice au făcut însă inutilă continuarea acestei tentative de a porni urmărirea penală împotriva cabinetului Brătianu, şi tot evenimentele au demonstrat că opţiunile lui Ionel Brătianu au fost cele corecte. Dar aceste două perioade din viaţa omului politic Ionel Brătianu demonstrează că este foarte important pentru orice om politic să-şi păstreze credinţa, idealul, chiar atunci cînd evenimentele

Ion I.C. Brătianu împreună cu soţia sa Eliza, la conacul de la Florica.

îşi arată vitregia. Modul în care Ionel Brătianu a înfruntat aceste două perioade explică în bună măsură abilitatea, diplomaţia, ştiinţa de a mînui intersectările evenimentelor internaţionale pentru ca, în final, România să iasă întregită din primul război mondial. Şi mai este un eveniment semnificativ: participarea lui Ionel Brătianu la tratativele de pace sau, mai bine zis, modul în care el a încercat să realizeze după război, folosind argumentele participării României în război, idealul naţional. Ionel Brătianu a fost intratabil, iar retragerea lui de la negocierile de pace de la Paris a fost determinată de faptul că nu înţelegea să renunţe la nici un teritoriu locuit de români. Am convingerea că, astăzi, Ionel Brătianu este mai contemporan decît mulţi dintre contemporanii noştri şi că avem nevoie, atît în Partidul Naţional Liberal, cît şi în întreaga politică românească de a urma modelul Ionel Brătianu.

DAN A. LĂZĂRESCU: La 21 decembrie 1909, după atentatul criminal împotriva primului-ministru Ionel Brătianu, cînd s-au tras 3 gloanţe împotriva lui şi el se zbătea pe un pat de spital între viaţă şi moarte, Alexandru Vlahuţă a publicat aceste rînduri profetice: *„Niciodată n-a avut mai mare nevoie poporul nostru de un om providenţial. Fi-va domnul Brătianu acesta. Din toată inima dorim să fie el. Soarta ni-l arată pe omul acesta şi ne îndeamnă să-l ascultăm cu toată dragostea, să-i dăm toată încrederea noastră ca să-l avem în fruntea noastră, puternic şi mare, pe măsura năzuinţelor şi a marilor primejdii pentru care a fost chemat. (...)".*

Cinci ani mai tîrziu, cînd Ionel Brătianu era din nou la cîrma ţării, a murit creatorul României moderne, regele Carol I. Cu jertfele a sute de mii de ostaşi români, Ionel Brătianu l-a luat de mînă pe regele Ferdinand şi, la 15 octombrie 1922, l-a încoronat ca rege al României în Catedrala de la Alba Iulia. Cînd, pe peronul Gării de Nord, Ionel Brătianu, în fruntea guvernului liberal, a primit, la 11 Decembrie 1918, delegaţia care venea din Transilvania să-i aducă hotărîrea unanimă a Unirii cu ţara de la Alba Iulia (patriarhul Cristea şi episcopul Hossu, Alexandru Voievod şi Vasile Goldiş), Ionel Brătianu, cu ochii înlăcrimaţi, a spus aceste cuvinte: *„Aşteptam de 1.000 de ani şi aţi venit acum, ca să nu ne mai despărţim niciodată".*

CONSTANTIN BĂLĂCEANU-STOLNICI: Ionel Brătianu este una din acele personalităţi care intră în istorie prin două dimensiuni fundamentale: acţiunile pe care le-a început şi pe care le-a terminat şi, în al doilea rînd, prin modelul pe care l-a creat şi care trece dincolo de epoca sa. Ca să-l înţelegi pe Ionel Brătianu, nu este suficient să parcurgi doar succesele sale. A asistat la încercarea de punere sub judecată penală a tatălui său, a asistat la dramaticele frămîntări interne care aveau să ducă la ruptura Partidului Naţional Liberal. A trebuit să suporte tragedia înfrîngerii noastre din 1917 şi ruşinoasa pace de la Bucureşti. Ca şi multe alte experienţe dure. Prin toate a trecut cu seninătate. Ionel Brătianu se mai impune însă printr-un aspect: marea sa cultură. Foarte muncitor, foarte onest, pregătit profesional, cu o imensă abilitate politică, o viziune extraordinară a realităţii sociale şi a politicului, el a fost în acelaşi timp şi un cărturar. Un om politic nu poate să răzbească dacă nu are şi această dimensiune culturală şi spirituală.

SORIN BOTEZ: Doresc să subliniez nevoia de modelul „Ionel Brătianu" pe care o resimţim toţi cei care sîntem angajaţi în efortul de a depăşi imensele dificultăţi ale momentului, în efortul de a restaura normalitatea în ţara noastră, prin reconsolidarea instituţiilor democratice, prin reconstituirea tradiţiilor şi a demnităţii civice româneşti, prin refacerea economiei noastre odinioară înfloritoare, astăzi cvasi-falimentară, şi prin reedificarea stabilităţii doctrinare a clasei politice actuale, atît de firavă încă. Deşi, în mod categoric, există voinţa politică de a vindeca ţara de cangrena mentalităţii şi a practicii totalitare, în general, şi comuniste, în particular, din păcate, ne lipseşte încă percepţia doctrinară clară, organic apropiată de fiecare formaţiune democratică şi de fiecare individ în parte.

Pe meleagurile noastre au existat întotdeauna reale talente politice, fie ele caracterizate prin izbucniri romantice, ca Bălcescu, prin subtile abilităţi diplomatice, ca Eliade, sau prin mare sobrietate şi înaltă conştiinţă civică, ca Iuliu Maniu bunăoară. Evident, alături de aceştia au existat şi numeroşi politicieni de strălucită inteligenţă, dar prea puţin statornici. Ionel Brătianu, şi-a cristalizat genul politic într-un sistem închegat şi stabil, coerent şi logic, ancorat în permanenţele tradiţiei şi a culturii româneşti, sistem capabil să facă faţă oricărei situaţii, menit să găsească întotdeauna soluţia cea mai bună. La baza acestui sistem infailibil care a dus la edificarea României Mari, la înflorirea economică, la linişte etnică şi la stabilitate civilă, s-a plasat Ionel Brătianu cu o nezdruncinată certitudine doctrinară. El a avut convingerea profundă şi vizionară că în veacul său şi în cel care va urma, liberalismul filozofic şi economic reprezintă cea mai bună cale pentru conturarea personalităţii, pentru definirea identităţii naţionale şi pentru integrarea particularului în general, deci a interesului naţional şi a specificului nostru naţional în sistemul cultural, politic şi social european. Pentru ca sistemul său politic să poată funcţiona fără eşecuri, Ionel Brătianu a înţeles că în centrul imediat al acţiunii politice trebuie situată promovarea cu precădere a caracterelor. *„Inteligenţe sînt destule în România*, spunea Ionel Brătianu, *acum avem nevoie de caractere".* Şi, în mod constant şi programat, Ionel Brătianu a purces la promovarea în rangurile superioare ale partidului, ale aparatului de stat şi al instituţiilor economice şi financiare controlate de Partidul Naţional Liberal, numai acele persoane care, dincolo de calităţile intelectuale şi profesionale indispensabile, erau veritabile caractere. El a vegheat cu grijă ca în straturile superioare ale partidului şi ale organelor de stat să nu pătrundă decît persoane de înaltă moralitate, patrioţi şi devotaţi doctrinei liberale. Aceasta este prima lecţie pe care trebuie să o învăţăm de la Ionel Brătianu. Cel de-al doilea învăţămînt pe care trebuie să-l tragem din modelul lui Ionel Brătianu este *fermitatea*. În perioada de după primul război mondial, România s-a confruntat cu probleme aproape la fel de grele ca acelea pe care le avem în faţă astăzi. Ţara fusese secătuită de un război pustiitor, o nouă concepţie despre societate şi economie se ciocnea violent cu vechea atitudine anchilozată şi îndărătnică a conservatorilor, şi, mai ales, constituirea burgheziei româneşti ascundea în sine pericolul corupţiei şi al abuzurilor. Ionel Brătianu a ştiut să învingă unul după altul toate obstacolele. Acesta a fost rezultatul unei munci continue, organizate, a unei strategii certe în care fiecare pas era bine gîndit, fiecare măsură bine chibzuită, fiecare reformă pregătită cu precizie matematică. Drumul nu a fost uşor, efortul a fost uriaş, dar Ionel Brătianu nu a ezitat niciodată, nu s-a lăsat intimidat de adversar sau influenţat de interesele meschine ale unora dintre colaboratorii săi şi, cu consecvenţă şi nedezminţită tărie, şi-a atins rînd pe rînd obiectivul. În guvernările lui Ionel Brătianu, nu se cunosc compromisuri, şovăieli, refulări. *Ionel Brătianu, întîi gîndea şi apoi acţiona, nu invers.* Este o lecţie extrem de preţioasă şi să ne ajute Dumnezeu să

ne-o putem însuşi. Cea de-a treia moştenire pe care ne-a lăsat-o Ionel Brătianu este combinarea rafinată a doctrinei liberale şi a interesului naţional. Este drept că, în timpul său, această sarcină era mai uşoară decît astăzi, pentru că adversarii politici cu care s-a luptat Ionel Brătianu departe de a fi, ca în timpul mai modern, exponenţii unei ideologii străine de interesele naţiunii noastre, duşmani ai tradiţiilor noastre democratice şi ai valorilor poporului român, erau doar oameni cu alte vederi, dar profund patrioţi şi animaţi de bune intenţii. Totuşi, ei erau adversari care trebuiau fie convinşi, fie anihilaţi. Ionel Brătianu a ştiut să facă acest lucru cu abilitate şi cu eleganţă, cu elasticitate şi înţelepciune, fără a leza simţurile civice de nici un fel. Dar nu cred că această eleganţă brătienească trebuie adoptată faţă de actualii noştri oponenţi din patrulaterul roşu ce tinde să se hexagonalizeze. Sînt în schimb convins că ea trebuie aplicată faţă de partenerii noştri de baricadă democratică, faţă de acele formaţiuni care, deşi democratice, au ales totuşi să se situeze tot în opoziţie faţă de noi, dar mai ales faţă de partidele de concepţie liberală. Am convingerea că, dacă ne vom da osteneala să înţelegem şi să ne însuşim filozofia politică a lui Ionel Brătianu, Partidul Naţional Liberal se va întregi, se va îmbogăţi, va deveni mai puternic, mai coerent, mai îndrăgit electoral şi mai respectat de partenerii politici.

Ion I.C. Brătianu la Florica.

Pagini realizate de Rodica Palade şi Aurelian Crăciun

Fotografiile reproduse provin din albumul d-nei Ioana Brătianu şi din arhiva Academiei Române. Mulţumim d-nei Emilia Enache pentru amabilitatea de a ni le fi pus la dispoziţie.

22 Procese '46 • Sentinţe '49

Se va pune, probabil, întrebarea de ce am alocat atîta spaţiu acestei probleme. Considerăm că ea priveşte, pe de o parte, adevărul despre istoria României dintr-o perioadă cînd ea a fost succesiv falsificată în scopuri politice, iar pe de alta, rolul instituţiilor actuale şi, în mod special, independenţa Justiţiei. Pentru ca cititorii să-şi facă o opinie despre această complicată problemă, am încercat să alcătuim un dosar din care să nu lipsească: opinia presei internaţionale, opinia şi informaţia istoricilor, opinia magistraţilor, atitudinea instituţiilor româneşti (procuratură, preşedinţie etc.) şi, nu în ultimul rînd, reacţia celor doi congressmeni americani. Precum se va vedea, din păcate, în scrisoarea congressmenilor americani (altminteri, buni cunoscători ai situaţiei din România) apar informaţii istorice eronate (de exemplu, că demnitarii guvernului Antonescu, pentru care procurorul general a înaintat recurs în anulare, ar fi „vinovaţi de a fi participat, în calitate de lideri, la aplicarea aşa-numitei soluţii finale a naziştilor").

Reproşăm instituţiilor româneşti că în această situaţie au demonstrat obişnuita lipsă de transparenţă şi inabilităţi de comunicare, care au dus şi ele la punerea în cauză a statului de drept în România. (Recursurile în anulare retrase pe cale administrativă şi nu, eventual, în şedinţa firească de la Curtea Supremă de Justiţie, au lăsat impresia că s-au produs ingerinţe în instituţia Justiţiei.)

Pe această temă, exagerări, clişee sau inexactităţi există şi în presa internaţională. Am făcut, timp de cîteva săptămîni, eforturi să alcătuim acest dosar şi, pe această cale, mulţumim publicistului W. Totok (colaboratorul postului de radio „Europa Liberă"), care ne-a pus la dispoziţie textul său, publicat în Tageszeitung, la 29 octombrie 1997, scrisoarea celor doi congressmeni americani, textul lui M. Shafir şi declaraţia preşedintelui Emil Constantinescu făcută la „Europa Liberă".

Credem că impasul în care s-a ajuns se datorează, în principal, şi absenţei unei legi, de genul celei care a fost adoptată în Republica Cehă, privind ilegalitatea regimului comunist, prin care „orice sentinţă politică produsă după ocuparea ţării de către sovietici (...) s-ar anula de jure", cum precizează istoricul Al. Zub.

WILLIAM TOTOK

Un omagiu tîrziu pentru fascişti

România pregăteşte reabilitarea a şase miniştri ai guvernului Antonescu. În timpul dictaturii au pierit 150.000 de evrei şi rromi.

În timp ce în Franţa i se intentează un proces prezumtivului criminal de război, Maurice Papon, iar Vaticanul pregăteşte o declaraţie care va condamna antiiudaismul, în România urmează să fie reabilitaţi şase miniştri ai guvernului Antonescu. Noul procuror general al României, Sorin Moisescu, a declarat recurs în anularea sentinţelor pronunţate. Pentru prima dată de la finele celui de-al 2-lea război mondial, vor fi reabilitaţi prin acest demers membri ai unui guvern fascist, ceea ce aruncă o lumină îndoielnică asupra noului guvern care a ajuns la putere toamna trecută.

Pentru crimele săvîrşite în timpul dictaturii lui Antonescu există nenumărate dovezi. Împreună cu partenerii săi fascişti din Legiunea Arhanghelului Mihail, cunoscute şi sub denumirea de Garda de Fier, Antonescu a transformat România, în septembrie 1940, într-un stat „naţional-legionar". Partidele democratice au fost interzise, constituţia abolită, iar economia naţională supusă românizării". Funcţionarii evrei au fost demişi din toate funcţiile publice şi supuşi interdicţiei de a-şi exercita profesiunea, proprietăţile evreieşti au fost expropriate, iar elevii şi studenţii evrei au fost excluşi din şcolile şi universităţile româneşti.

În cursul reorganizării statului, Antonescu a calificat aşa-numita „problemă evreiască" drept o „problemă vitală", propunînd o „rezolvare metodică şi progresivă". La scurtă vreme după aceea, el a ordonat internarea sistematică a evreilor în lagăre asemănătoare lagărelor de concentrare naziste. Grozăviile inimaginabile din lagărele din Transnistria au înspăimîntat pînă şi pe unii ofiţeri naziştii.

„Fiinţa etnică a neamului nostru trebuie ferită de amestecul cu sînge evreiesc", cerea, în martie 1941, ministrul instrucţiei, educaţiei, cultelor şi artelor, Radu Rosetti, care se afla pe lista celor ce urmează să fie reabilitaţi. Iar locţiitorul conducătorului de stat, Mihai Antonescu, a declarat la 8 iulie 1941, în faţa Consiliului de Miniştri: *„Sînt pentru migraţiunea forţată a întregului element evreiesc din Basarabia şi Bucovina (...) Îmi este indiferent dacă în istorie vom trece ca barbari. Imperiul Roman a făcut o serie de acte de barbarie faţă de orizontul contemporan şi a fost totuşi cel mai mare aşezămînt politic. Nu există în istoria noastră un moment mai favorabil. Dacă este nevoie – să trageţi cu mitraliera"*. Regimul antonescian, care a durat pînă în august 1944, este vinovat de moartea a cel puţin 120.000 de evrei şi 20.000 de romi. Încercările de reabilitare ale lui Antonescu nu sînt o noutate. Imediat după schimbările intervenite în anul 1989, numeroşi politicieni şi organizaţii au cerut o reabilitare a dictatorului, condamnat la moarte în anul 1946 pentru crime de război. Probabil că în urma presiunilor venite din afară s-a renunţat la acest demers, deşi propaganda în favoarea lui Antonescu a continuat. În mai multe oraşe din România, unele străzi au primit numele lui Antonescu, iar susţinătorii săi i-au ridicat cîteva monumente; ziarele au publicat relatări exaltate despre faptele sale eroice în timpul „războiului sfînt antibolşevic" alături de Germania hitleristă. Simpatia în favoarea lui Antonescu, de care sînt cuprinse mai toate partidele din România, a devenit evidentă în iunie 1991, cînd a fost omagiat în parlament printr-un minut de reculegere. Numai deputaţii maghiari au părăsit sala, protestînd astfel împotriva omagiului postum adus aliatului lui Hitler.

Procurorul general şi-a motivat demersul de reabilitare a celor şase miniştri prin faptul că ar fi vorba doar de nişte „specialişti". Iar aceştia nu sînt vinovaţi de crimele regimului antonescian.

Tageszeitung,
Berlin, 29 octombrie 1997

ALEXANDRU PALEOLOGU

Un fel de şantaj

Aceşti demnitari au fost judecaţi în anii 1945–1946, cînd au loc procese prin care s-au dat sentinţe grave prin prisma politică a momentului. Apoi, după 1948, au venit la putere comuniştii şi au instaurat sistemul în care nimic nu mai era luat în raport cu o reală culpabilitate. Pedepsele se dădeau pe categorii: chiaburi, boieri, burghezi etc. Sau dacă ai făcut parte dintr-un guvern. Sau ai avut un grad de răspundere politică. S-a plecat de la ideea că toţi cei care au făcut parte din guvernele antonesciene sînt solidari cu anumite crime contra umanităţii sau crime de război. Nu s-a mai considerat ce au făcut, individual, în acea calitate.

Pe demnitarii care au avut acum parte de tentativa de recurs în anulare i-am cunoscut, mai bine sau mai puţin bine: pe generalul **Radu Rosetti**, **Ion Petrovici**, pe generalul **Gheorghe Potopeanu**. Ştiu că erau nişte oameni de onoare, nişte oameni competenţi, nişte oameni inteligenţi şi care gîndeau cu totul altfel decît li se atribuie astăzi că ar fi gîndit. Dar nu se punea problema răspunderii ministeriale, ci numai problema competenţei la salvarea unor mecanisme de administrare a ţării care trebuiau făcute de cei mai pricepuţi. Mai puţin l-am cunoscut pe Docan, care a fost preşedintele Curţii de Casaţie. Ştiu că **Gheorghe Docan** era un magistrat integru şi competent. Casaţia nici nu avea decît oameni de prima mînă.

Ştiu că Radu Rosetti, în particular, era de aceeaşi opinie cu Antonescu şi era şi antisemit, dar pentru asta nu poţi să-i faci proces penal, să-i laşi urmaşii sub blam şi sub continuarea în ereditate a sancţiunilor. Radu Rosetti, de pildă, l-a titularizat, ca profesor universitar, pe Tudor Vianu, ceea ce nu e un act lipsit de importanţă. Pe timpul administraţiei lui s-a publicat *Istoria literaturii române*, a lui Călinescu, pe care D. Caracostea o scosese din planul editurii.

Senatorul D'Amato şi congressmanul Smith au o viziune limitativă şi foarte sumară de cum s-au petrecut lucrurile în România şi care era climatul vremii. Altfel, americanii au fost complet indiferenţi sau complet lipsiţi de reacţie la nişte fapte infinit mai monstruoase. Să nu uităm că în procesul de la Nürnberg, în completul de judecată figurau reprezentanţii puterii sovietice care ar fi trebuit să se afle ea însăşi pe banca acuzării. Nu este de admis ca un criminal să judece pentru crimă. Aceşti congressmeni americani consideră că a fi declarat război Aliaţilor este o crimă. A declara sau nu război face parte din politica de stat. Războiul, dacă-l cîştigi sau îl pierzi, ţine de dotaţie şi nu e chestiune de merit sau de nemerit, şi în nici un caz de valori morale. Europa de Est (nu vorbesc numai despre România) a fost făcută cadou pe două generaţii lui Stalin, pentru ca să fie exterminată, cum a şi fost. Cine e vinovat de asta? Nimeni?

Masacrarea, sau uciderea, sau moartea prin inaniţie sau prost tratament a unor evrei, evident, e un lucru monstruos, oribil. Scuză pentru asta nu există. Întrebarea este dacă acei miniştri cunoşteau şi dezaprobau asemenea fapte. Puteau să-şi dea demisia din guvern? Noi, toţi cei care eram împotriva lui Antonescu, totdeauna am adus lui Antonescu acuzaţia că a trecut dincolo de Nistru. Întrebarea este: legile de fier ale războiului îţi lasă latitudinea să te opreşti cînd vrei tu? Chiar regimul antonescian, pe care eu l-am detestat atunci, retrospectiv îl judec mai nuanţat.

Au fost familii care au trăit zeci de ani într-o condiţie de degradare socială pentru că părinţii lor sau membri din familia lor au fost condamnaţi într-un mod... nedrept e puţin spus. Din punctul de vedere comunist, asta era dreptatea.

După mine, nu trebuia să aibă loc injoncţiunea domnilor senatori americani D'Amato şi Smith, care s-au adresat preşedintelui ţării şi nu justiţiei. Folosind aspiraţia noastră de a intra în structurile occidentale, ei au procedat la un fel de şantaj – dacă nu se renunţă la această reparaţie judiciară, nu vom mai fi admişi acolo. Eu am sentimentul că nu trebuie să ajungă Occidentul, în speţă Congresul American, în postura în care a fost Moscova.

Îi aduc d-lui preşedinte Constantinescu un reproş: el trebuia să găsească o manieră elegantă, corectă şi onestă de a declina acest şantaj.

• Recursuri '97

Justiţia nu poate fi cîrmuită nici din interiorul, nici din afara ţării

Interviu cu magistratul CORNELIU TURIANU

Ce valabilitate are sentinţa din 1949, în procesul demnitarilor din guvernul Antonescu, după ce, în 1946, se dăduse soluţia de neurmărire penală pentru cei opt foşti demnitari din cabinetul Antonescu?

În anul 1946, aceşti demnitari fuseseră scoşi de sub urmărire penală pentru învinuiri foarte concrete (subminarea autorităţii statului, infracţiuni grave, prigoana evreilor). Procuratura din 1946 a dat ordonanţă de scoatere de sub urmărire penală vizavi de învinuiri aşa de grave, recunoscîndu-se oficial că oamenii aceştia nu au nici o vinovăţie sub aspectul faptelor imputate. Dar în 1949, se întocmeşte un nou rechizitoriu şi se face trimiterea lor în judecată, de data aceasta pe infracţiuni care nu aveau nici o legătură cu atribuţiile lor de foşti miniştri. Şi, totuşi, se face o înscenare politică, se dă o hotărîre judecătorească şi se pronunţă condamnarea acestor oameni. Se pune problema dacă în aceste condiţii recursul în anulare putea fi retras de către procurorul general. Şi în primul rînd dacă putea fi declanşat. Procedura recursului în anulare putea fi declanşată, dar numai vizavi de sentinţa din 1949. Nu am date exacte, dar sînt convins că acest proces a pornit la cererea rudelor în viaţă ale celor opt foşti demnitari, pentru că prin hotărîrea de condamnare s-a procedat şi la confiscarea averii lor, iar rudele sînt interesate să redeschidă ancheta atît pentru partea morală (considerarea sentimentului pe care-l datorează defuncţilor), cît şi pentru înlăturarea sentinţei de confiscare a averii. Dacă procurorul general Moisescu a declanşat recursul în anulare în aceste opt cazuri, în momentul în care a sesizat Curtea Supremă de Justiţie, nu mai avea nici un fel de drept de a le retrage. Ele fuseseră înregistrate la instanţa supremă şi, dacă dorea să nu continue aceste recursuri în anulare, putea să apeleze la procurorul de şedinţă de pe lîngă Curtea Supremă de Justiţie, care îl reprezintă, şi care putea declara că nu înţelege să susţină aceste recursuri în anulare. Şi atunci era posibil ca instanţa să le respingă ca nesusţinute. Dar, potrivit legii noastre, cînd procurorul general declară că îşi retrage recursul în anulare există posibilitatea oferită de lege, pentru moştenitorii acelor demnitari, de a declara că, de vreme ce procurorul general retrage recursul, ei înţeleg să insiste în soluţionarea acestui recurs. Prin această retragere pur administrativă, a procurorului general, moştenitorii nu mai pot continua recursul în anulare. Să recapitulăm procedura: părţile în sine, fie inculpaţi, fie rude ale celor dispăruţi, au voie să facă numai un memoriu către procurorul general pentru a declanşa procedura recursului în anulare. Din momentul în care procurorul general îşi însuşeşte memoriul în numele lui personal şi declară recursul în anulare, odată la Curtea Supremă de Justiţie, acesta nu mai depinde de procurorul general. A ieşit de sub controlul lui administrativ. Dacă d-l procuror general nu mai doreşte să susţină, atunci părţile în proces care sînt citate, în speţă moştenitorii, pot cere continuarea. De-abia din momentul acela capătă dreptul de a cere continuarea în nume propriu. Altfel, ei nu aveau acces personal la Curtea Supremă de Justiţie. În cazul de acum probabil nu mai au acest drept, căci nici nu mai există acolo dosarul.

Cum se apreciază intervenţia celor doi congressmeni americani din punct de vedere juridic?

Eu mă îndoiesc că doi congressmeni, fie ei şi americani, ar putea să intervină în treburile justiţiei române. Puteau, printr-o cerere, să-şi exprime nemulţumirea sau indignarea, eventual rugămintea către procurorul general. Dar nu către preşedintele ţării, pentru bunul motiv că, aşa cum funcţionează legea şi în America, preşedintele ţării nu are, teoretic, nici un fel de posiblitate de a influenţa justiţia. De ce s-au adresat preşedintelui? Şi cum a ajuns scrisoarea lor să fie publicată în presă? Cine a dat-o spre publicare presei? Sînt nişte întrebări pe care mi le pun. Dacă a fost adresată preşedinţiei, de ce preşedinţia a dat-o publicităţii? Dacă a fost adresată direct procurorului general Moisescu, de ce procurorul a dat-o publicităţii? S-a declanşat o atmosferă foarte nebuloasă, care nu face bine ideii de justiţie. Justiţia nu poate fi cîrmuită nici din interiorul ţării (nici măcar la nivel de preşedinte) şi nici din afară. Nu ne interesează decît dacă aici s-a instaurat statul de drept şi dacă există într-adevăr o separaţie a puterilor sau sînt imixtiuni în treburile justiţiei. Noi nu ştim dacă preşedintele l-a atenţionat, dacă sîmbătă seara a spus că nu renunţă la recursuri şi duminică a spus că-şi retrage 7 din 8. Asta nu e prăvălie, e Justiţia română.

Ce ne puteţi spune despre răspunderea ministerială în cazul celor opt demnitari?

Nu scăpa nimeni de justiţia comunistă. Şi dacă, totuşi, s-a întîmplat, în 1946, înseamnă că nu au avut probe la vremea respectivă. Ordonanţa de neîncepere a urmăririi penale viza aceleaşi persoane ca sentinţa din 1949 cînd era vorba de fapte care nu aveau legătură cu calitatea de ministru (deportări de evrei etc.). În ce priveşte responsabilitatea ministerială, trebuie făcută o distincţie. Cînd e vorba de responsabilitate politică este o responsabilitate solidară. Cînd e vorba de infracţiuni, de fapte reprobabile, nu mai operează nici o solidaritate, fiecare ministru lucrează pentru el însuşi. Dacă la nivel de guvern şi miniştri se ia o hotărîre şi se consemnează, ei răspund pentru hotărîrea aceea contrasemnată de ei, în mod solidar, pentru că s-a decis printr-un act politic. Dar, pentru nişte fapte individuale, aceasta nu atrage răspunderea în solidar a guvernului. *Legea răspunderii ministeriale* nu sancţionează decît nişte fapte care nu pot fi făcute decît de miniştri (împiedicarea exerciţiului liber al dreptului de vot, informarea falsă a parlamentului referitoare la bugetul de stat). În ce priveşte celelalte fapte comise de miniştri, ei răspund ca orice muritor de rînd, conform Codului penal român.

Atunci, pot fi inculpaţi aceşti subsecretari de stat în privinţa deportării evreilor?

Dacă măsura a fost luată în cabinetul Antonescu şi au ajuns ei la concluzia că trebuie deportaţi, pot fi inculpaţi. Numai dacă s-a pus la data respectivă problema aceasta în guvern şi au fost consultaţi. Răspunderea politică operează în măsura în care ei toţi au convenit şi au discutat oficial această chestiune şi ea a fost consemnată în stenograme.

AL. ZUB, istoric

Să se renunţe la principiul răspunderii solidare

Consideraţi că este necesară anularea sentinţelor în procesele comuniste?

„Procesele comuniste" se cuvin anulate, oricît de tîrziu, dacă dorim ca societatea noastră să-şi recapete încrederea n justiţie, în „dreptatea istoriei", care se vădeşte „ingrată" cu ei insensibili la propria lor istorie. Cum ar trebui să se facă ceasta? Calea adoptată încă sub regimul Iliescu, de a se dentifica unele persoane sau grupuri cu nume mai sonore, în adrul unei operaţii cu durată imprevizibilă, nu-mi pare deloc otrivită. Ea ar naşte inevitabil nemulţumiri şi ar dura oricum rea mult pentru a produce efectele de „igienă morală" pe are le aşteptăm. Calea decisă de cehi, aceea de a declara in lege „ilegalitatea regimului comunist", ar fi cu siguranţă ai potrivită, dacă nu unica susceptibilă să determine ieşirea n cercul vicios în care ne găsim. În acest caz, orice sentinţă olitică produsă după ocuparea ţării de către sovietici şi stalarea unui guvern de marionete ale Kremlinului s-ar ula *de jure* şi am putea spera să ieşim din atîtea confuzii il întreţinute de apărătorii vechiului regim. Înclin, deci, spre soluţie mai radicală şi de principiu, comparabilă cu aceea ivitoare la nazism după al doilea război mondial. omunismul, cel mai grozav flagel din veacul nostru, nu ate fi tratat cu altă măsură decît nazismul.

Credeţi că situaţiile trebuie diferenţiate, unele anulate, altele nu?

Din răspunsul la prima chestiune rezultă, cred, şi un răspuns pe cale de consecinţă la a doua. Nu ştiu să existe criterii atît de clar definite, care să îngăduie o disociere a cazurilor în interiorul unui grup fără a se crea noi injustiţii. Dacă însă cineva doreşte (fie şi printr-un urmaş) să fie rejudecat, el dispune de un mijloc legal pentru a-şi disocia cazul de ceilalţi membri ai grupului. Este, dacă nu mă înşel, cazul unora din cei care au provocat recenta acţiune a Procurorului General, în legătură cu reabilitarea post-mortem a unor membri din guvernul Antonescu.

Ce părere aveţi despre posibilitatea recursului în anulare a unor sentinţe privind demnitari ai guvernului Ion Antonescu?

Nu cunosc cazurile în speţă, sub unghi juridic, dar socot că, răspunderea penală fiind una personală, ar trebui să se renunţe la principiul răspunderii solidare, cînd e vorba de un guvern ca acela condus de Antonescu. Personal, dacă mă gîndesc la Ion Petrovici şi Radu R. Rosetti, din grupul în discuţie, nu-mi pot închipui „crima (lor) contra păcii", pentru care au fost condamnaţi, după cum nici culpa lui Mircea Vulcănescu, din alt lot, făcut responsabil de acelaşi regim comunist pentru „dezastrul economiei".

Scrisoare adresată preşedintelui Emil Constantinescu

„Vă scriem în legătură cu o problemă care constituie pentru noi un motiv de serioasă îngrijorare şi care ar trebui să aibă acelaşi efect asupra dv., asupra Guvernului României şi asupra României, în contextul aspiraţiei ţării dv. de a se integra, în cele din urmă, sistemelor economic şi de securitate ale Occidentului. Am fost informaţi că procurorul general al României, Sorin Moisescu, a recomandat Curţii Supreme să aprobe reabilitarea postumă a şase membri ai guvernului Antonescu. Potrivit relatărilor, d-l Moisescu îşi bazează demersul în favoarea celor şase foşti demnitari, care au fost condamnaţi pentru crime de război, pe lipsa dovezilor.

Vă rugăm să luaţi măsurile necesare pentru a obţine retragerea acestei recomandări şi să explicaţi poporului român de ce această recomandare este greşită şi de ce spiritul ei trebuie respins. D-le preşedinte, dovezile în aceste şase cazuri sînt mai presus de orice îndoială. Cei şase demnitari au făcut parte dintr-un guvern care poartă răspunderea pentru persecutarea întregii comunităţi evreieşti din România şi pentru deportarea şi uciderea a cel puţin 250.000 de evrei români şi ucraineni. În cel puţini patru din cazurile acestor oficiali, probele demonstrează clar o implicare directă în confiscarea de proprietăţi evreieşti, în introducerea restricţiei numerus clausus, în deportarea unor evrei convertiţi la catolicism în Transnistria, precum şi însemnarea şi aplicarea legislaţiei rasiste-antisemite.

Reabilitarea postumă, motivată prin lipsa probelor, a celor şase oficiali găsiţi vinovaţi de a fi participat în calitate de lideri la aplicarea aşa-numitei soluţii finale a naziştilor, ar fi de natură să ne şocheze pe noi, şi pe alţii în Occident, care am venit în sprijinul României. Ar fi pusă sub semnul întrebării sinceritatea ataşamentului României faţă de cele mai fundamentale valori împărtăşite de Occident şi ar putea fi declanşat un proces de reevaluare a sprijinului pentru candidatura României la calitatea de membră a instituţiilor noastre comune, economice şi de securitate."

Alphonse D'Amato
şi **Christopher Smith**,
Congresul SUA

Declaraţia preşedintelui Emil Constantinescu

„Da, este o problemă delicată. I-am cerut şi eu explicaţii procurorului general. Era un dosar pus în lucru dinainte, care se referea strict la inadvertenţele juridice strecurate în cazul cîtorva membri ai guvernului, care au fost pentru scurtă vreme membri ai guvernului, şi care au fost mari personalităţi intelectuale. Este cazul profesorului de filozofie Petrovici şi al altor cîteva personalităţi. Nu este vorba de persoanele care au fost implicate – nici, bineînţeles, de Antonescu – şi nici de persoanele implicate în perioada în care România a declanşat anumite acţiuni care pot fi considerate ca manifestări ale statului totalitar."

Europa Liberă, 8 noiembrie 1997

Procese '46 • Sentinţe '49

PARCHETUL

Recurs la recurs

Către redacţia revistei „22",

Prin recursul în anulare, am cerut desfiinţarea hotărîrilor judecătoreşti de condamnare a unor personalităţi care au fost numite demnitari în perioada 1941–1944. Am considerat necesar să declar recursul în anulare pentru a contribui la o aplicare riguroasă atît a dispoziţiilor legale avute în vedere la data pronunţării condamnării, cît şi a celor actuale, menite să îndrepte hotărîrile definitive.

Potrivit legislaţiei române, răspunderea penală este personală. Una dintre trăsăturile esenţiale ale unei fapte prevăzute de lege ca infracţiune este săvîrşirea ei cu vinovăţie. Aceste dispoziţii legale au fost avute în vedere la promovarea căii extraordinare de atac.

Cele opt persoane condamnate, vizate prin recursul în anulare, au fost numite în funcţiile de subsecretar de stat ori secretar de stat, în considerarea calităţilor lor de reputaţi specialişti, tehnicieni de excepţie, pentru ca părerile şi recomandările acestora să ajute la o mai bună conducere, mai ales a departamentelor culturii, educaţiei, economiei naţionale, şi agriculturii. La sfîrşitul anului 1940, în situaţia politico-militară internă şi internaţională cunoscută, prin înalte decrete regale, a fost suspendată Constituţia, au fost dizolvate corpurile legiuitoare şi a fost învestit cu puteri depline pentru conducerea statului generalul Ion Antonescu. Prerogativele de decizie şi de răspundere politică au devenit atribuţii exclusive ale conducătorului statului, care îndeplinea şi funcţia de preşedinte al Consiliului de Miniştri. În condiţiile concrete de atunci, principiul constituţional al răspunderii solidare ministeriale nu era aplicabil.

Demnitarii la care mă refer au putut fi răspunzători doar pentru faptele lor, dar nu pentru decizii politice ale guvernului, în care au lucrat scurte intervale de timp. În consecinţă, am considerat că nu au acţionat cu vinovăţie în sensul legii penale.

Cîteva date, fie ele chiar şi excesiv de sumare, conturează personalităţile – probabil mai puţin cunoscute azi marelui public – vizate prin recursul în anulare: ION PETROVICI – membru titular al Academiei Române, al cărei vicepreşedinte a fost timp de 3 ani, opera sa, diversă, cuprinzînd lucrări filosofice, literar memorialistice ş.a., a îndeplinit funcţii în Departamentul Instrucţiunii, Educaţiei, Cultelor şi Artelor; RADU R. ROSETTI – general şi istoric, reprezentant al generaţiei de politicieni şi militari care a înfăptuit România Mare, distins pentru participarea sa la primul război mondial, exeget serios şi prolific al istoriei şi artei militare a poporului român; a lucrat în Ministerul Educaţiei; PETRE MEMOIANU – avocat, ziarist, doctor în ştiinţe juridice şi politice, participant ca voluntar la campania armatei române din războiul de reîntregire naţională; a lucrat ca subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor; GHEORGHE POTOPEANU – general, element de elită al armatei române, a îndeplinit misiuni dintre cele mai grele, în vara anului 1944 s-a situat printre generalii care au acţionat pentru trecerea României de partea Naţiunilor Unite; AURELIAN PANĂ – cunoscut specialist în probleme agrare, a lucrat la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor; GHEORGHE P. DOCAN – magistrat, consilier la Înalta Curte de Casaţie, a lucrat o perioadă scurtă de timp la Ministerul Justiţiei.

În legătură cu întrebările despre procesele pe care le avem în vedere, ce a fost întreprins şi ce urmează să facem, răspund asigurîndu-vă că voi acţiona doar pentru o aplicare corectă a legii, iar în activitatea judiciară Ministerul Public să-şi poată îndeplini rolul – stabilit prin Constituţie – de a reprezenta interesele generale ale societăţii, de a apăra ordinea de drept precum şi drepturile şi libertăţile cetăţenilor.

Procuror general
SORIN MOISESCU
20 noiembrie 1997

„Parchetul de pe lîngă Curtea Supremă de Justiţie va înainta recurs în anulare care va viza doar o hotărîre judecătorească de condamnare a unui membru al guvernului Antonescu, şi anume pe cea referitoare la Toma Petre Ghiţulescu", a declarat, sîmbătă, procurorul general Sorin Moisescu. El a precizat că acţiunea iniţială, care viza opt dintre cei 13 membri ai guvernului Antonescu, era efectuată pe principii de drept ale răspunderii personale. *„Reevaluînd problema, se apreciază că, totuşi, nu poate fi omisă o răspundere ministerială colectivă a guvernului Antonescu şi, în acest context, recursul în anulare îl va viza numai pe Toma Petre Ghiţulescu"*, a spus Moisescu. El a adăugat că Ghiţulescu a fost subsecretar de stat la Departamentul Economiei Naţionale în perioada 4 aprilie – 26 mai 1941, cînd a demisionat, această perioadă fiind anterioară măsurilor grave pe care le-a luat mareşalul Antonescu în calitatea sa de comandant suprem al Armatei. Ceilalţi membri ai guvernului au acoperit şi perioade în care s-au luat măsuri grave, inclusiv împotriva evreilor. *„Procesul urmează a fi soluţionat de instanţă"*, a conchis Sorin Moisescu.

MEDIAFAX, Bucureşti, *22 noiembrie*

• BIOGRAFII • BIOGRAFII • BIOGRAFII • BIOGRAFII •

Constantin A. (Atta) Constantinescu

(n. 23 decembrie 1893, Paris; m. 21 aprilie 1956; Bucureşti)

Avocat, agricultor şi om politic. Participant ca voluntar în războiul din 1916–1918. Doctorat în drept la Paris. Carieră diplomatică (secretar de legaţie), apoi avocat. Intrat în viaţa politică, sub semnul liberalismului. La scindareá PNL, din anul 1930, l-a urmat pe Gheorghe I. Brătianu. Deputat. Adversari al camarilei Regelui Carol al II-lea. Cu toate că a fost numit de mareşalul Ion Antonescu în funcţia de ministru al Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor (6 octombrie 1943–23 August 1944), a rămas un om devotat Regelui Mihai I. A sosit la Palatul Regal în după-amiaza zilei de 23 August 1944. Condus, iniţial, la Cazinoul ofiţerilor, devenit arestul demnitarilor regimului Antonescu, a fost eliberat. Anchetat la Tribunalul Poporului, ca fost membru al guvernului Antonescu, **a fost scos de sub urmărire, prin ordonanţa Cabinetului XII instrucţie din 3 septembrie 1946**. Arestat (august 1948) şi judecat din nou de Curtea Bucureşti, Secţia a IV-a Penală, a fost condamnat la 5 ani închisoare corecţională, 5 ani degradare civică şi confiscarea averii, pentru săvîrşirea **„crimei contra păcii"** (19 ianuarie 1949). Potrivit amintirilor preotului Vasile Tepordei, care l-a întîlnit în penitenciarul Văcăreşti, în lunile ianuarie-februarie 1949, *„suferea de foame"* şi *„slăbise aşa de tare încît hainele îi atîrnau pe corp ca pe o prăjină"*. A fost pus în libertate din penitenciarul Aiud (25 septembrie 1953), unde executase cea mai mare parte a condamnării, în condiţiile deosebit de dure rezervate „criminalilor de război" în secţia Zarcă. Sfîrşitul său tragic este descris într-un memoriu adresat Parchetului General, înaintea promovării iniţiale a recursului în anulare, de către avocatul Mihail Ghiga, reprezentantul fiicei fostului demnitar: *„Eliberat în 1953, după doi ani în spital, s-a speriat de o alarmă falsă, întrucît îi venise o citaţie expediată greşit şi care nu îl privea, şi s-a sinucis, aruncîndu-se pe fereastră şi decedînd la 21 aprilie 1956"*.

Gheorghe Docan

(n. 15 ianuarie 1892, Bîrlad; m.?)

Avocat în Baroul Ilfov, apoi magistrat (din 1915), consilier la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. Articole de drept în reviste de specialitate. Fondatorul revistei *Pandectele române*, juristul C. Hamangiu, i-a transmis coproprietatea revistei, desemnîndu-l, totodată, executor testamentar (1932). Delegat ca ministru al Justiţiei în guvernul generalului Ion Antonescu (27 ianuarie–12 februarie 1941, demisionat). Anchetat la Tribunalul Poporului asupra activităţii ca membru în guvernul Antonescu, Parchetul General al Curţii de Apel Bucureşti, prin ordonanţa din 27 iulie 1946, a dispus clasarea cauzei, din lipsă de probe în sensul prevederilor *Legii nr. 312*/1945, pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării sau de crime de război. Judecat şi condamnat în contumacie de Curtea Bucureşti, Secţia a IV-a Penală, a fost condamnat la 5 ani temniţă grea, 5 ani degradare civică şi confiscarea averii, pentru săvîrşirea **„crimei contra păcii"** (19 ianuarie 1949). A stat ascuns pînă la 17 iunie 1949, cînd a fost descoperit de organele securităţii.

Toma Petre Ghiţulescu

(n. 29 iunie 1902, Giurgiu; m. 26 noiembrie 1983, Bucureşti)

Inginer de mine. Absolvent al Politehnicii din Bucureşti, Geofizicii la Freiburg, Postdam şi Paris. Conferenţiar universitar la catedra de zăcăminte şi prospecţiuni a Şcolii Politehnice din Bucureşti. Participant la congrese internaţionale de specialitate, precum şi la expediţii de explorări miniere în Congo, Portugalia şi în Balcani. Secretar general (11 iulie 1940–4 aprilie 1941) şi subsecretar de stat la Ministerul Economiei Naţionale pentru Aprovizionare, în guvernul generalului Ion Antonescu (4 aprilie–26 mai 1941; demisionat, împreună cu ministrul care îi propusese, generalul Gheorghe Potopeanu). Unul din specialiştii de frunte ai industriei miniere. Împreună cu inginerul Ion Gigurtu, a înfiinţat prima fabrică de aluminiă şi aluminiu din România, la Tîrnăveni. Administrator delegat al Societăţii „Mica". Director general al Societăţii Franceze de Mine de Aur din Transilvania (SFMAT). Preşedinte al Asociaţiei Industriei Miniere din România. Judecat şi condamnat în contumacie de Curtea Bucureşti, Secţia a IV-a Penală, a fost condamnat la 5 ani închisoare corecţională, 5 ani degradare civică şi confiscarea averii, pentru săvîrşirea **„crimei contra păcii"** (19 ianuarie 1949), însă n-a executat pedeapsa, trăind ascuns. Potrivit organelor Securităţii, începînd din luna septembrie 1948, i-ar fi furnizat informaţii colonelului Serge Parisot, ataşatul militar al Franţei în România, şi ar fi urmat să plece din ţară, împreună cu Arlette Coposu, soţia fruntaşului naţional-ţărănist, şi sora acesteia, France Marcovici, cu un avion francez pus la dispoziţie de foştii proprietari ai SFMAT. Arestat, judecat de Tribunalul Militar Bucureşti, în procesul „grupului de spioni şi trădători aflaţi în slujba Legaţiei Franţei" şi condamnat la muncă silnică pe viaţă, pentru crima de „trădare de patrie".

Petre Nemoianu

(n. 22 septembrie 1889, Petrila, judeţul Caraş; m. 8 iulie 1951, Aiud)

Avocat, ziarist, economist şi om politic. Dreptul şi ştiinţele politice la Cluj (1919). Doctorat în drept la Cluj (1925). Avocat. Secretar general al Uniunii Sindicatelor de Export. Consilier juridic şi director economic al Fundaţiei Culturale „Regele Mihai I" (1946–1947).

Colaborator la *Ţara Noastră*, condusă de Octavian Goga, precum şi la numeroase alte publicaţii periodice. După ce şi-a început serviciul militar la Caransebeş (1914), a fost apoi trimis pe front, cadet în armata austro-ungară. Căzut prizonier la ruşi (doi ani într-un lagăr din Siberia). Înrolat ca voluntar în armata română, cu gradul de locotenent, a fost şeful Biroului voluntarilor români, internaţi în lagărul de la Darniţa, de lîngă Kiev, care, la 5 martie 1917, au adoptat „Angajamentul de la Darniţa", considerat ca „prima Alba Iulie": (...) *„jurăm pe onoare şi conştiinţă că voim să luptăm în armata română pentru dezrobirea ţinuturilor noastre româneşti de sub dominaţia Austro-Ungariei şi pentru alipirea lor la România"*. Drept consecinţă, Curtea Marţială ungurească din Timişoara l-a condamnat la moarte pentru „înaltă trădare", iar mai tîrziu, pentru contribuţia avută la înfăptuirea Marii Uniri din anul 1918, a fost decorat cu Ordinul „Regele Ferdinand I", în gradul de ofiţer, precum şi cu Medalia „Ferdinand I", cu spade şi panglică, fiind, de asemenea, ales prim-secretar al „Uniunii Foştilor Voluntari din România pentru Întregirea Neamului".

Şeful de cabinet al lui Ştefan Cicio Pop (1919). Prefect al judeţului Caraş (1920–1921) şi deputat (1926–1927). Ca membru al Partidului Naţional Agrar, apoi Naţional Creştin, a prezidat organizaţia judeţului Severin (1935–1938). Subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, pentru Zootehnie şi Agricultură, în guvernele Ion Gigurtu (4 iulie–4 septembrie 1940), general Ion Antonescu (4–14 septembrie 1940); însă, în perioada 27 noiembrie 1940–4 martie 1941, nu s-a aflat în ţară, conducînd delegaţia economică română la tratativele de la Moscova, pentru încheierea unui tratat de comerţ şi navigaţie cu URSS, delegaţie din care a făcut parte şi Petre Ţuţea, ca economist. Arestat la 19 mai 1946, a fost eliberat la 5 iunie 1946, din dispoziţia Cabinetului III Instrucţie de pe lîngă Parchetul General al Curţii de Apel, care ulterior, prin Ordonanţa nr. 5 din 27 august 1946, l-a scos de sub urmărire, *„nefiind indicii că ar fi săvîrşit fapte ce s-ar încadra în dispoziţiile* Legii nr. 312*/1945"*. Arestat din nou, la 20 august 1948, depus la închisoarea Văcăreşti, a fost judecat de Curtea Bucureşti, Secţia a IV-a Penală, şi condamnat la 5 ani închisoare corecţională, 5 ani degradare civică şi confiscarea averii, pentru săvîrşirea **„crimei contra păcii"**, la 19 ianuarie 1949. A murit la închisoarea din Aiud, diagnosticul din actul de deces, înregistrat sub nr. 752/1951 la Sfatul Popular Aiud, fiind *„paralizie generală, abces pulmonar"*. Începînd din anul 1991, soţia lui, d-na Sofia Nemoianu, a căutat să înlăture cauza şi efectele condamnării. Într-un memoriu adresat Procurorului General Adjunct al României la 18 iunie 1997, d-na Nemoianu spune: *„am epuizat în ultimii şapte ani şi jumătate toate mijloacele legale posibile, pentru a obţine reabilitarea judiciară a soţului meu (nenumărate memorii înaintate la fosta Procuratură Generală, la Parchetul General, la Ministerul Justiţiei şi la Instituţia Prezidenţială)"*.

„Ataşat lui Octavian Goga, Petre Nemoianu a făcut la Bucureşti carieră de avocat şi de specialist în comerţul exterior, prezidînd o vreme «Uniunea Sindicatelor de Export de Animale», o firmă care, în pofida numelui ei, grupa producători şi patroni şi se mîndrea că reprezenta la ora aceea (în anii '20 şi '30) a treia ramură exportatoare din ţară – după grâu şi petrol – ca valoare financiară. Poate că nu era complet inventată afirmaţia, dovadă că Uica Pătru (sau Naşu) a fost în două rînduri ministru secretar de stat la agricultură şi domenii, mai mult ca specialist decît ca om politic (fusese o dată sau de două ori şi prefect, ca aderent al grupării lui Goga) (...)

• BIOGRAFII • BIOGRAFII • BIOGRAFII • BIOGRAFII • BIOGRAFII •

Cu toate acestea, în 1948 a fost judecat sumar şi condamnat la cinci ani închisoare. (Brutalitatea sistemului se poate recunoaşte şi din următorul incident: întrucît Uica Pătru era lipsit de comunicare cu familia, aceasta, după un conciliabul, a trimis spre întrebare la porţile Securităţii pe cel mai tînăr şi mai inocent politic-public membru al ei, unchiul meu Coriolan; ei bine, pentru simplul fapt că îndrăznise să apară cerînd informaţii, el a fost îndată înştăcat şi ţinut sub stare de arest vreme de peste trei luni fără alte explicaţii!) (...)

Multe decenii mai tîrziu, văduva lui, Silvia («Tanti Baby»), mi-a arătat verdictul oficial. Acolo punctul principal era că împricinatul semnase (în calitatea sa de ministru adjunct) un acord comercial de export de peşte către Germania la începutul războiului mondial. Petre Nemoianu avea să piară în temniţa de la Aiud după numai doi ani, în care slăbise catastrofal – nu suportase psihologic degradarea, am eu impresia; avea poate abia vreo 62 de ani (...)

Avea talent de scriitor, publica foiletoane în Ţara noastră a lui Goga, pe multe din ele le-a strîns în volume de eseistică uşoară, pe un ton relaxat, simpatic, de blîndă ironie şi cu un simţ al observaţiei care vădea o confortabilă siguranţă în raporturile cu lumea înconjurătoare (...) *Asta separat de un număr de lucrări de specialitate, pe teme de comerţ exterior, de pamflete politice, de pasionate apologii ale culturii regionale şi de cîteva volumaşe de amintiri. Teoretiza că agricultura română se poate dezvolta bizuindu-se pe proprietatea mijlocie şi mică, dacă se orientează spre creşterea ştiinţifică a animalelor. Reputaţia sa ca specialist în materie era solidă; l-am văzut recent lăudat cu căldură în amintiri mai vechi sau mai noi de Vulcănescu, de Petre Ţuţea (cel din urmă îi fusese o vreme subordonat la Minister).*"

Fragmente din volumul ***Arhipelag interior*** *(1994) de* **VIRGIL NEMOIANU**

Ion Petrovici

(n. 14 iunie 1882; m. 17 februarie 1972, Bucureşti)

Filosof, profesor universitar şi om politic. Dreptul şi Litere-Filosofie. Doctorat în filosofie la Bucureşti şi Leipzig. Profesor titular de istoria filosofiei moderne şi logică; decan (1923–1926) la Facultatea de Litere şi Filosofie din Iaşi. Agregé à la Sorbonne (1932). Membru titular al Academiei Române (1934). Laureat al Premiului Naţional de proză (1940). Director general al Teatrelor (1918).

In anul 1909, a intrat în politică, în cadrul Partidului Conservator. Ministru al Lucrărilor Publice (1 ianuarie–16 decembrie 1921), ministru secretar de stat (30 martie–14 iulie 1926) şi ministru al Instrucţiunii Publice (14 iulie 1926–3 iulie 1927). Ca ministru al Instrucţiunii Publice a întemeiat Facultatea de Teologie din Chişinău. Ales preşedinte de onoare al Cercului Cultural şi Naţional „O. Goga" (27 septembrie 1938). A aderat la Frontul Renaşterii Naţionale, fiind numit membru în Consiliul Superior Naţional FRN şi ales deputat pe listele acestuia. Ministru al Educaţiei Naţionale în guvernul Ion Gigurtu (4 iulie–14 septembrie 1940). La 6 august 1940, s-a numărat printre academicienii care au semnat memoriul adresat conducătorilor Marilor Puteri europene, în legătură cu cedarea Ardealului. Ministru al Educaţiei Naţionale (5 decembrie 1941–23 August 1944). Arestat, în luna octombrie 1944, a fost pus, în februarie 1945, la dispoziţia Tribunalului Special pentru judecarea celor vinovaţi de dezastrul Ţării (devenit, mai tîrziu, Tribunalul Poporului). La 17 noiembrie 1944 a fost exclus din Societatea Scriitorilor Români, iar la 26 ianuarie 1945 a fost epurat din învăţămînt. Eliberat din detenţie, i-a fost impus domiciliul obligatoriu, de la 30 ianuarie 1945, pînă la 13 aprilie 1945, cînd a fost ridicat şi transportat în arestul Prefecturii Poliţiei Capitalei. Condiţiile de detenţie şi, în general, situaţia sa, au determinat intervenţia, de la 22 mai 1945, a Academiei Române, prin preşedintele Dimitrie Gusti şi secretarul general, Alexandru Lapedatu, pe lîngă dr. Petru Groza, preşedintele Consiliului de Miniştri, care dă rezoluţia: *„Sunt pentru a fi lăsat la domiciliu, sub pază, pe cont propriu"*. La 26 iulie 1946 a mai fost interogat la Parchetul Curţii Bucureşti, iar dosarul său, de la Tribunalul Poporului, a fost înaintat pentru cercetări, în luna august 1946, Curţii de Apel Bucureşti. Arestat din nou în anul 1948. Unul dintre cei care l-au cunoscut acolo, preotul Vasile Ţepordei, menţiona în memoriile sale, că Ion Petrovici *„ajunsese aproape orb"*, iar la închisoarea Văcăreşti, unde l-a reîntîlnit, în luna ianuarie 1949, de unde era transportat zilnic la tribunal, se remarca prin ţinuta morală şi patriotică. Judecat de Curtea Bucureşti, Secţia a IV-a Penală, a fost condamnat la 10 ani temniţă grea, 10 ani degradare civică şi confiscarea averii, pentru săvîrşirea **„crimei contra păcii"**. Cea mai mare parte a detenţiei, s-a aflat în secţia „Zarcă" a penitenciarului Aiud, rezervată celor cu condamnări mari şi cu un regim mai aspru.

Radu R. Rosetti

(n. 20 martie 1877, m. 2 iunie 1949, Bucureşti).

General şi istoric militar. Şef al Biroului Operaţii din Marele Stat Major, apoi Marele Cartier General. Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul", Cl. a III-a, *„pentru vitejia şi destoinicia cu care a condus regimentul în lupta de la Răzoare din 6 august 1917"*. A făcut parte din delegaţia de specialişti, pentru a susţine interesele României pe lîngă guvernele occidentale, la Conferinţa de Pace de la Paris.

Membru al Academiei Române. Conservator al colecţiilor şi director al Bibliotecii Academiei Române.

A fost numit ministru al Educaţiei Naţionale în guvernul Ion Antonescu (27 ian.–11 nov. 1941; demisionat). Arestat din Ordinul Tribunalului Poporului, în luna mai 1946, a fost acuzat de complicitate la: încuviinţarea intrării trupelor germane în România, declararea războiului împotriva URSS, elaborarea legilor rasiale, jefuirea bunurilor ucrainene. Prin Ordonanţa nr. 13 din 22 aug. 1946, s-a dispus că *„nu este cazul să fie pus sub urmărire penală"*. Arestat din nou, la 15 aug. 1948, pentru instruirea unui nou proces al miniştrilor „antonescieni", prin încălcarea principiului de drept *„non bis in idem"* sau al autorităţii lucrului judecat, întrucît la dosar nu apăruseră între timp probe noi. Intervenţia familiei pe lîngă Academie a rămas fără rezultat, răspunsul primit fiind că iniţiatorul procesului era ambasada URSS.

În detenţie, a fost ţinut în izolare, deşi era bolnav de diabet, avînd nevoie de insulină şi de o alimentaţie de regim.

Judecat de Curtea Bucureşti, Secţia a IV-a penală, a fost condamnat la 2 ani închisoare corecţională şi 2 ani degradare civică, cu confiscarea averii, pentru săvîrşireea **„crimei contra păcii"** (Decizia nr. 123 din 19 ian. 1949, rămasă definitivă prin respingerea recursului de către Curtea Supremă a RPR, în luna iunie 1949). La 2 iunie 1949, generalul Rosetti moare într-o celulă din închisoarea Văcăreşti.

Gheorghe Potopeanu

(n. 15 aprilie 1889, Tîrgovişte; m.?)

General de Artilerie. Studii la Bucureşti şi în Germania. A participat la campania din Bulgaria (aug.–sept. 1913). Expert militar al delegaţiei române la dezbaterile din cadrul Conferinţei dezarmării de la Geneva (1928–1932). Colonel (15 apr. 1933). Ataşat militar la Paris, acreditat şi în Belgia şi Spania (oct. 1936–11 ian. 1939). General de brigadă (27 febr. 1939). Preşedinte al Secţiei militare a Academiei de Ştiinţe (în 1939).

Numit ministru al Economiei Naţionale în guvernul generalului Ion Antonescu (27 ian.–26 mai 1941), a intrat curînd în divergenţă cu subsecretarul de stat pentru industria petrolieră, V. Dimitriuc, susţinut de Legaţia Germană, în principal, pe tema livrărilor de ţiţei către Germania. Susţinînd interesele economiei româneşti, a fost nevoit să demisioneze în 27 feb. 1941, însă nu a fost eliberat din funcţie decît la 26 mai 1941. Comandant al Diviziei 1 Grăniceri, din cadrul Corpului 5 Armată, în timpul campaniei de eliberare a Basarabiei (iulie 1941). Decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul" cl. a III-a. General de divizie (18 iulie 1942). Guvernator al Transnistriei, în locul lui Gh. Alexianu, pentru scurt timp, în feb. 1944. Comandant al Corpului 2 Armată, apoi al Corpului 5 Armată, pe frontul din Moldova (vara 1944). După cum declara la interogatoriul din 30 ian. 1957, în anul 1943 a avut mai multe întîlniri secrete cu I. Maniu şi C.I.C. Brătianu, iar în apărare, la procesul din ianuarie 1949, menţiona numirea în cabinetul format în seara zilei de 23 August 1944, întrucît: *„mi-a fost încredinţată în urma activităţii mele în mişcarea de rezistenţă din toamna anului 1942 pînă la lovitura de stat de la 23.8.'44"*.

Ministru al Economiei Naţionale şi Finanţelor în primul guvern al gen. C. Sănătescu (23 aug.–13 oct. 1944). Demisionat din cauza intervenţiei generalului sovietic V.P. Vinogradov, locţiitorul sovietic al preşedintelui Comisiei Aliate de Control, care ceruse arestarea lui, alături de a altor 47 de români, sub acuzaţia că ar fi săvîrşit crime de război (9 oct. 1944). Trimis în judecată la Tribunalul Poporului în 19 martie 1945, în urma anchetei (18 sept. 1945) s-a dispus scoaterea sa de sub urmărire penală. Procurorul general Sorin Moisescu, în cererea sa iniţială de recurs în anulare, din 25 oct. 1997 observa: *„În motivarea soluţiei* (din 1945 – n.n.) *s-a reţinut că inculpatul Potopeanu Gheorghe nu s-a integrat cîtuşi de puţin în politica de aservire economică a ţării către nemţi şi, dimpotrivă, a căutat să reziste, în sectorul său de activitate, tendinţei inaugurate de guvernarea lui Ion Antonescu, iar, cînd şi-a dat seama că împotrivirea sa nu este eficientă, a demisionat din acest guvern, marcînd prin aceasta desolidarizarea sa de linia urmată de guvernul antonescian"*.

Arestat din nou (19 aug. 1948), depus la penitenciarul Văcăreşti, judecat de Curtea Bucureşti, Secţia a IV-a penală, a fost condamnat la 5 ani închisoare corecţională şi 5 ani degradare civică, cu confiscarea averii, pentru săvîrşirea **„crimei contra păcii"**. Ca avere, avea lotul de împroprietărire „Mihai Viteazul", în suprafaţă de 5 ha, situat în comuna Codlea, jud. Braşov. Eliberat la expirarea pedepsei din penitenciarul Aiud (19 aug. 1953), şi-a reluat legăturile cu vechii săi prieteni, printre care, alături de generalul Titus Gârbea, colonelul Gh. Zamfirescu, lt.-col. Eugeniu Tilichi, profesorii universitari Simion Mehedinţi, C-tin Kiriţescu, I.D. Ştefănescu se număra şi fostul ministru plenipotenţiar al României în Franţa (1931–1938), Constantin (Dinu) Cesianu. Veştile privind soarta unor foşti demnitari, politicieni şi militari, arestaţi de regimul comunist, aflate de generalul Gh. Potopeanu în timpul detenţiei, au fost transmise Legaţiei Franţei la Bucureşti de către C. Cesianu. Întrucît Securitatea a considerat aceste informaţii „secrete de stat" şi gestul fostului diplomat ca un act de trădare, la 16 ian. 1957, generalul Potopeanu a fost arestat pentru a treia oară. Tribunalul Militar al Regiunii a II-a Militară, Colegiul de Fond, l-a condamnat la 15 ani temniţă grea şi confiscarea averii, pentru **„crima de trădare"**. Dacă în momentul arestării, la 18 ian. 1957, medicul MAI, dr. Al. Popa, semnala doar „sechele TBC osos", într-un referat medical din 21 nov. 1963, dr. **Baumgarten Sandor**, medicul director al Spitalului penitenciarului Gherla, constata agravarea serioasă a sănătăţii sale şi recomanda internarea la Spitalul Văcăreşti. Prin Decretul nr. 767 din 13 dec. 1963 al Consiliului de Stat al RPR, el a fost graţiat şi pus în libertate din penitenciarul Gherla.

Aurelian Pană

(n. 20 sept.1880; m. 4 mai 1951, Gherla)

Născut într-o familie de agricultori din Satulung, jud.Braşov. Licenţiat în botanică, zoologie şi geologie, Facultatea de Stiinţe, Paris. Membru al Societăţii de Stiinţe, Bucureşti. Participant la campania din Bulgaria şi la războiul de întregire. Preşedintele Academiei de Agricultură. Preşedinte al Institutului Naţional de Export. Membru în Consiliul Superior al Agriculturii şi al Institutului de Stiinţe Sociale. Secretar de stat la Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, pentru agricultură şi zootehnie (27 ian.–25 sept. 1942); ministrul Agriculturii şi Domeniilor (25 sept. 1942–3 iul.1943).

Pe 19 ian. 1949 e condamnat la 10 ani închisoare corecţională, sub acuzaţia de contribuţie la politica regimului antonescian. Moare în temniţă la Gherla.

Fragmente din fişele ce compun ***Dicţionarul personalităţilor politice şi demnitarilor români (1918–1948)****, în curs de finalizare, de* **CLAUDIU SECAŞIU***; fişa* ***Aurelian Pană*** *a fost întocmită de* **ION MAMINA***, care ne-a pus la dispoziţie şi portretele demnitarilor*

Procurorul general despre procesul de reabilitare Antonescu

Ca răspuns la protestul senatorului Alphonse D'Amato şi congresmanului Christopher Smith împotriva procedurii judiciare de reabilitare postumă a şase membrii ai guvernului interbelic condus de mareşalul Ion Antonescu, procurorul general Sorin Moisescu spune că şase miniştri nu au împărtăşit responsabilitatea pentru denescu, procurorul general Sorin Moisescu spune că şase miniştri nu au împărtăşit responsabilitatea pentru denescu, procurorul general Sorin Moisescu spune că şase miniştri nu au împărtăşit responsabilitatea pentru denescu, procurorul general Sorin Moisescu spune că şase miniştri nu au împărtăşit responsabilitatea pentru deciziile guvernului din care făceau parte. Moisescu afirmă că în 1940 constituţia a fost „suspendată" şi întreaga putere a fost transferată lui Antonescu personal, care a fost desemnat Conducătorul ţării. În consecinţă, nici responsabilitatea guvernamentală colectivă, nici responsabilitatea personală nu mai pot fi aplicate în condiţiile date. Reacţia lui Moisescu a fost dată publicităţii în *Adevărul* din 21 noiembrie. După o asemenea logică, nici procesele de la Nürnberg şi nici procesul Eichmann nu ar fi justificate. Şi aceia au avut un „Conducător" cu responsabilităţi constituţionale depline! (**MICHAEL SHAFIR**, Europa Liberă, 21 noiembrie).

Revizuirea proceselor politice din intervalul 1945–1989 este obligatorie

Interviu cu istoricul DINU C. GIURESCU

Considerați că este necesară anularea sentințelor în procesele comuniste?

Da, în toate cazurile care au avut o legătură cu factorul politic. Iată și de ce. În regimul comunist nu a existat separația puterilor în stat. Titlul VI din Constituția Republicii Socialiste România, intrată în vigoare la 21 august 1965, are denumirea: „organele judecătorești". Constituția din 1923 are un capitol special (al IV-lea): „Despre puterea judecătorească". Sub regimul comunist, Justiția nu a mai fost o putere în stat, ci o simplă componentă a aparatului de stat. Articolul 111 al Constituției din 1965 precizează: *„În activitatea de judecată, judecătorii și asesorii populari sînt independenți și se supun numai legii"*. Dar aceeași Constituție subliniază dintru început că *„În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român"* (articolul 3). Preeminența și controlul Partidului Comunist s-au exercitat în toate sectoarele, inclusiv asupra „organelor" judecătorești. Revizuirea proceselor cu implicații politice din intervalul 1945–1989 a devenit o necesară îndatorire. Cu un demers *sine ira et studio*. Un demers care cere însă timp și oameni de meserie. Rezolvarea s-ar face treptat, la solicitarea celor vătămați, a urmașilor acestora sau a unei asociații constituite anume pentru atare revizuiri. Oricum, reparația judiciară și morală a celor pe nedrept condamnați reprezintă o necesitate absolută. Ne redobîndim astfel încrederea în lege și în dreptate. Ne împăcăm cu propriul nostru trecut.

Credeți că situațiile trebuie diferențiate, unele anulate, altele nu?

Situațiile au fost diferite și se cuvin examinate ca atare. Cîteva exemple de legi pe baza cărora s-au desfășurat procese politice:

1) *Legea nr. 312* din 24 aprilie 1945 „pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării sau crime de război". Alături de enumerarea unor situații clare care cădeau sub incidența unei atare legi, sînt și formulări care au îngăduit o aplicare după voia „Tribunalului Poporului" (art. 10–14) și a „acuzatorilor publici" (art. 4–6). Exemplu: *„vinovați de dezastrul țării"* erau toți cei care *„s-au pus în slujba hitlerismului sau fascismului și au contribuit prin fapte proprii la realizarea scopurilor lor politice sau aservirea vieții economice a țării în detrimentul intereselor poporului român"*. Greu de imaginat o formulare mai flexibilă și mai ambiguă menită să incrimineze un număr cît mai mare, inclusiv oponenții regimului procomunist instaurat la 6 martie 1945.

2) *Legea nr. 291* din 18 august 1947 *„de urmărire și sancționare a celor vinovați de crime de război sau împotriva păcii ori umanității"*. Și această nouă lege cuprinde formulări asemănătoare celei precedente. *„Vinovați de a fi săvîrșit, ordonat sau participat la săvîrșirea crimelor contra păcii sau umanității"* sînt cei care:

„a) militînd pentru hitlerism sau fascism și avînd după 6 septembrie 1940 răspunderea politică, au permis intrarea armatei germane pe teritoriul Țării și au contribuit la aceasta prin grai, prin scris sau prin alte mijloace".

„b) avînd răspunderea politică efectivă, au hotărît declanșarea sau continuarea războiului contra Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice și Națiunilor Unite" (articolul 2, pct. a și b).

Aceste două formulări se regăsesc dă altfel și în *Legea 312* din 24 aprilie 1945 (art. 1 și 2/a). Cele două legi puneau de fapt sub acuzare întreaga clasă politică românească din anii 1940–1944 și opțiunile ei, nu numai pe acei care au guvernat.

Intrarea în război contra Uniunii Sovietice a fost dictată de necesitatea eliberării teritoriilor anexate prin forță de URSS

În fața agresiunii sovietice din iunie 1940, factorii de răspundere ai României au hotărît atunci: a) cedări teritoriale pentru a menține statul român, redus ca întindere, dar cu instituțiile sale de bază; b) alinierea la Reich, singura contraforță în fața ameninţării sovietice; c) chemarea unor unități militare germane în România.

Atare hotărîri au fost luate în iulie–august 1940. Intrarea în război contra Uniunii Sovietice a fost dictată de necesitatea eliberării teritoriilor anexate prin forță de URSS, în iunie 1940. Ulterior, după trecerea Nistrului, unități din armata română au participat la războiul de agresiune declanșat de Reich contra URSS. Motivele unei atare participări se cuvin discutate cu alt prilej. Unul din obiectivele esențiale ale acestor două legi a fost de a implica un cît mai mare număr de persoane – inclusiv numeroși adversari ai PCR – în primul rînd pentru faptul că România s-a aflat în război cu URSS, apoi și cu Anglia și Statele Unite. De ce a ajuns România în această situație, cum au evoluat lucrurile, situațiile limită în care se aflau conducerile politice din multe state, în intervalul 1939–1945, toate aceste realități nu erau defel luate în considerare de „legiuitorii" comuniști în anii 1945 și 1947. Pentru ei, prioritate avea distrugerea clasei politice românești tradiționale.

3) Un alt exemplu de legislație cu o mare încărcătură politică este articolul 209 din Codul Penal, care a cunoscut succesive reformulări în 1948, 1953, 1957, 1958 și 1960. El introduce conceptele de „uneltire contra ordinei sociale" și de „subminarea economiei naționale săvîrșită în scop contrarevoluționar". Pedepsele? De la închisoarea corecțională, 3–10 ani, la muncă silnică, 15–25 ani, și pedeapsa cu moartea, prin confiscarea averii. Scopul? Eliminarea oricărui oponent bănuit sau dovedit al regimului comunist, forțarea colectivizării, în fapt confiscarea de la țărani a pămînturilor, atelajelor, a vitelor de muncă etc. Mii și mii de condamnări au fost pronunțate numai prin aplicarea articolului 209 Cod Penal (cu modificările sale: a se vedea demonstrația la Octavian Roske, „Accente în strategia Colectivizării". Articolul 209 Cod Penal; în Arhivele totalitarismului, II, nr. 1–2, 1994, pp. 277–312).

Există o amplă legislație cu caracter politic a regimului comunist, menită să asigure monopolul puterii PCR și să elimine orice formă de împotrivire. Constituția din 1965 este foarte explicită: Articolul 29. *„Libertatea cuvîntului, presei, întrunirilor, mitingurilor și demonstrațiilor* nu pot fi folosite în scopuri potrivnice orînduirii socialiste și intereselor celor ce muncesc (...)

Orice asociație cu caracter fascist sau antidemocratic este interzisă. Participarea la astfel de asociații sau propaganda cu caracter fascist sau antidemocratic sînt pedepsite prin lege" (sublinierile D.C.G.).

În Constituția din 1965, conceptele de „scopuri potrivnice orînduirii socialiste", „antidemocratic" sau „fascist" rămîn neprecizate. Exemplele de mai sus arată nevoia directă de a revizui juridic procesele cu caracter sau implicații politice, din anii 1945–1989.

Instanțele judecătorești sînt singurele în măsură, fără nici un amestec al executivului sau parlamentului, să hotărască anularea, reducerea sau menținerea sentințelor pronunțate în amintitul interval. (Pentru articolele din Constituții, a se consulta volumul ***Constituțiile române***. Texte, note, prezentare comparativă de Ioan Muraru și Gheorghe Iancu. *Legile 312* din 24 aprilie 1945 și *291* din 18 august 1947 au fost publicate în *Monitorul Oficial*, sub datele respective).

Ce părere aveți despre posibilitatea recursului în anulare a unor sentințe privind pe cei opt membri ai guvernului Ion Antonescu?

1) Judecarea și pedepsirea persoanelor răspunzătoare de crime de război sau/și împotriva umanității a avut loc odată cu încheierea celui de-al doilea război mondial. *A fost un act imperios necesar*, date fiind barbariile și exterminarea sistematică a unor categorii întregi, în intervalul 1939–1945.

Temeiurile juridice pentru judecarea și condamnarea unor atare crime au fost formulate de Tribunalul de la Nürnberg – completul de judecată format din magistrați reprezentînd Anglia, Statele Unite ale Americii, URSS și Franța. Sentințele au fost pronunțate la 1 octombrie 1946, 12 din cei 22 acuzați fiind condamnați la moarte. Jurisprudența internațională a fost formulată și la procesele criminalilor de război din Japonia. Au fost acte de justiție ce trebuiau împlinite.

Crimele de război ale învingătorilor din 1945 nu au fost niciodată investigate, nicidecum condamnate

2) La peste o jumătate de secol de la procese, cîteva constatări:

a) *Crimele de război sau împotriva umanității săvîrșite de învingătorii din 1945 nu au fost niciodată investigate, nicidecum condamnate.*

b) *agresiunile* unor state împotriva altor state, după 1945, nu au fost niciodată condamnate ca atare. Nici responsabilii agresiunilor nu au fost trași la răspundere.

c) *Genocidul – cu zeci de milioane de morți – săvîrșit de regimurile comuniste* din Europa, Asia sau Africa, începînd cu anul 1945 și continuat decenii la rînd, *nu a fost, pînă în prezent, examinat de vreo instanță internațională.*

d) Încercarea Tribunalului Special de la Haga de a judeca pe cei răspunzători de asasinatele în masă din Bosnia, în 1991–1994, s-au soldat pînă în prezent cu rezultate minime.

3) Procesele criminalilor de război din diferitele țări din Europa (1944–1948) se pot împărți în două categorii: cele din Vestul continentului, unde procedurile judiciare normale au fost în genere respectate, inclusiv dreptul efectiv la apărare al celor implicați. Reglări de conturi și execuții sumare au avut totuși loc în Italia (1945) și mai ales în Franța (1944–1945); cele din țările cu regimuri procomuniste, unde răspunderile pentru crime de război au fost amestecate cu criteriile pur politice impuse de partidele comuniste aflate după 1944/1945 la putere. În Bulgaria au avut loc zeci de mii de execuții în urma așa-zișelor sentințe ale Tribunalelor Poporului. În Iugoslavia, adversarii Legii Comuniștilor au fost lichidați, cu sau fără „procese". În Polonia, de asemenea.

4) Articolul 14 din Convenția de Armistițiu, semnată la Moscova la 12 septembrie 1944, are următoarea cuprindere: *„Guvernul și Înaltul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înaltul Comandament aliat (sovietic) la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război"* (vezi textele Convenției în versiunile română, rusă și engleză, în volumul de documente publicat în 1944 de Arhivele Statului din România, coordonator Marin Radu Mocanu, pp. 310–324).

Aducerea la îndeplinire a acestei obligații formulate prin Convenția de Armistițiu a fost efectuată printr-o legislație specială: *Decretul 1849* din 10 octombrie 1944; *Decretele-legi 50* și *51* din 20 ianuarie 1945; *Legile 312* din 24 aprilie 1945 și *291* din 18 august 1947 (vezi Eleodor Focșeneanu, ***Istoria constituțională a României 1859–1991***, Ed. Humanitas 1992, pp. 89–93). Procesele criminalilor de război și ale celor vinovați de dezastrul țării s-au desfășurat potrivit ultimelor două legi mai sus amintite (nr. 312 și 291). Ele formulează pe de o parte criterii relative bine precizate pentru definirea crimelor de război sau contra păcii și a umanității. Ca, de exemplu, articolele 1a, 1b și 1c sau articolul 2, alineatele c, d, e, f, g și h (*Legea nr. 291* din 18 august 1947, Monitorul Oficial, P. I-a, nr. 189, pp. 7423–7425).

În desfășurarea proceselor, au predominat însă criteriile politice; cele penale propriu-zise au trecut pe plan secund. Un exemplu: procesul mareșalului Ion Antonescu și al colaboratorilor săi apropiați (6–17 mai 1946). Actul de acuzare, citit în ședință publică la 6 mai 1946, enumeră *„crimele care au condus la dezastrul țării"*. *„Invitarea armatelor hitleriste"* în România; aderarea la Pactul Tripartit; *„cea mai mare crimă petrecută în istoria poporului român, alăturîndu-se Germaniei hitleriste la agresiunea contra popoarelor din Rusia Sovietică, cu concursul cercurilor reacționare în numele cărora vorbeau – atunci – Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu"*. Și pentru a nu lăsa nici un dubiu, „enumerarea" continuă: *„Ion Antonescu nu ar fi putut începe războiul antisovietic și nici realiza regimul de dictatură, dacă nu ar fi avut concursul – cînd deschis și oficial, cînd tacit și ascuns – al conducătorilor vechilor partide Național Țărănesc și Național Liberal"*.

Cum regimul procomunist, impus la 6 martie 1945, avea ca obiectiv principal lichidarea clasei politice românești, îndeosebi a partidelor Național Țărănesc și Liberal, procesul mareșalului Ion Antonescu a fost considerat de liderii PCR ca un foarte nimerit prilej de a lansa un atac major împotriva fruntașilor celor două partide. Considerentele de natură politică, din perspectiva Moscovei și a PCR, se regăsesc și în alte părți ale actului de acuzare.

Ce loc ocupă în actul de acuzare persecuțiile rasiale, lagărele de concentrare, execuțiile și tratamentul impus celor din lagăre?

Actul de acuzare are 123 pagini (vezi textul complet în ***Procesul mareșalului Antonescu. Documente***, vol. I, ediție îngrijită de Marcel Dumitru Ciucă, București 1995, pp. 60–183). În acest act, politica rasială și antisemită a regimului Antonescu este arătată la pp. 85, 86, 98, 104–113, 117, 123, 132, 134, 135–137, 147–148, 153, 156, 159, 161–174. În total, circa 21 pagini (o serie de pagini citate cuprind numai cîteva rînduri).

Ca atare, politica rasială a regimului ocupă circa 17% din totalul actului de acuzare.

De altfel, istoria evreilor din România, din Basarabia și nordul Bucovinei, inclusiv lagărele din Transnistria (1940–1944) a constituit un capitol aproape închis sub regimul comunist (1948–1989). Sutele de mii de tinere și tineri, absolvenți ai liceelor, școlilor profesionale, ai facultăților, ca și opinia publică în general *nu au fost de fel informați asupra acestui capitol din istoria României anilor 1940–1944.*

Date fiind cele mai sus arătate, răspunsul meu la întrebările dv. este următorul. Revizuirea proceselor politice din intervalul 1945–1989 este obligatorie. Fiecare națiune are dreptul să-și cunoască trecutul așa cum a fost, fără farduri, dar și fără acuze neîntemeiate. O cere morala, ideea însăși de justiție, cît și dreptul la reabilitare al celor condamnați pe nedrept. Oameni de meserie – juriști în primul rînd, istorici, economiști, finanțiști, politologi – urmează a examina fiecare proces în parte pentru a despărți capetele de acuzare reale de tot balastul și gunoiul „motivărilor" politice. O asemenea reexaminare, efectuată cu profesionalism și exigență maxime, nu va absolvi în nici un caz de răspundere pe toți cei care au ordonat și adus la îndeplinire faptele incriminate de *Legea 291* din 18 august 1947, articolul 2, aliniatele d, e, f, g și h. Societatea românească are dreptul să cunoască tot adevărul din trecutul apropiat, fără răstălmăciri, omisiuni, denaturări sau felurite ingerințe.

Paginile 8–12 au fost realizate de GABRIELA ADAMEȘTEANU și RODICA PALADE

DREPT LA REPLICĂ

GABRIEL ANDREESCU

Despre „dreptul la replică" al d-lui Octavian Paler

În luna noiembrie 1996, am fost invitat, împreună cu domnii Alexandru Paleologu şi Octavian Paler, la emisiunea de pe TVR 2 intitulată „La puterea a doua" – pe atunci, o oază de independenţă. Urma să dezbatem împreună temele naţionalismului şi europenismului, o continuare pe ecran a polemicilor desfăşurate în revista „22" şi, mai tîrziu, în *Dilema*. Octavian Paler nu a venit la această întîlnire, programată într-o duminică seara, domnia sa scuzîndu-se şi motivînd cu prezenţa sa, o zi mai devreme, la emisiunea lui Iosif Sava – împlinea doar frumoasa vîrstă de 70 de ani.

Întrebat despre polemica noastră, de autorul „Seratelor muzicale", domnul Paler a afirmat elegant: *„nu pot discuta aici, în lipsa celui cu care polemizez"*. Dînsul bănuia, desigur, că urmăresc emisiunea şi ştia că în curînd pe ecran mă voi exprima eu.

La întîlnirea de a doua zi am discutat împreună cu Alexandru Paleologu despre naţionalism şi europenism, cu toată curtoazia firească faţă de cei invocaţi, dar absenţi din emisiune. Unul dintre accentele pe care am dorit să le pun cu acest prilej, pentru telespectatori a vizat deosebirea dintre „naţionalism" şi „naţional". Primul termen este folosit în general cu referire la transformarea realităţilor etno-culturale în proiecte politice. Naţionalismul a stat la baza actualei construcţii a Europei, dar s-a dovedit, cu trecerea timpului, iluzoriu şi costisitor. Al doilea termen trimite la „identitate", iar aceasta trebuie să fie întîmpinată cu deschidere şi respect. Încercam prin distincţia amintită să explic paradoxul – pentru unii –, că poţi să fii un militant al identităţilor minoritare, dar un fervent europenist.

La puţin timp de la această intervenţie, domnul Paler a publicat un articol în *România liberă* afirmînd că unii „fac alergie la naţional" şi îi acuză pe alţii de naţionalism pentru că nu realizează distincţia de rigoare. Din acel moment, Octavian Paler a folosit constant ideea ataşamentului său la „naţional" (şi nu la „naţionalism"), ba chiar a transmis-o şi editurii POLIROM care-i ceruse să accepte publicarea polemicii noastre, scriind nici mai mult nici mai puţin că m-am folosit *„abuziv şi insidios, de termenul «naţionalism» pentru a da curs unei alergii mai greu de recunoscut, şi anume faţă de «naţional» etc."*. Pentru cei care ştiau istoria, poziţia d-lui Paler apărea deosebit de amuzantă. Se pare, pînă la momentul emisiunii, Octavian Paler nu cunoscuse această distincţie. Pînă în acel moment, domnul Paler făcea – probă stau articolele sale – apologia „naţionalismului moderat" – deci „naţionalism", nu altceva. Cum nu-şi putea retrage textele de pe piaţă, a încercat această stratagemă, să acuze pe alţii de necunoaşterea ei. Detaliul mi se pare semnificativ pentru efortul constant dedicat de către domnia sa propriei imagini, efort care de multe ori seamănă cu un fel de „fugă de la locul crimei". Această notă din comportamentul d-lui Paler explică, după părerea mea, şi uşurinţa cu care îşi retuşează identitatea, ca un copil care nu realizează prezenţa a prea mulţi ochi aţintiţi asupra faptei. Astfel, în răspunsul dat editurii POLIROM, de care vorbeam, dînsul motiva refuzul participării sale spunînd *„nu doresc ca numele meu să fie alăturat celui al d-lui Gabriel Andreescu, pe o copertă de carte, după gustul rău pe care mi l-a lăsat ce am înţeles, finalmente"*. Dar refuzul mi-l dăduse cu o jumătate de an înainte – înainte şi de penibilul final al polemicii! –, o dată la telefon şi o dată pe scara GDS-ului, şi dintr-un motiv foarte diferit. Nu aţi motivat atunci (şi exclusiv), d-le Paler, la invitaţia mea de a publica polemica împreună, cu intenţia dumneavoastră, de a vă aduna textele într-o carte separată?

Sau, poate e mai corect să vorbim despre retuşarea imaginii ca despre o pierdere ciudată de memorie. Pentru domnul Paler, de pildă, trecutul său parcă nu mai există. Această „pierdere" ar explica, în orice caz, şi „dreptul său la replică" din numărul 47 al revistei „22". Cine i-a reproşat în această revistă, devotate gîndirii critice, contestarea actualei puteri? Observaţii s-au făcut nu la contestaţie, ci la lipsa de distincţie. Sau la evaluarea obiectivelor sale politice. Ori nu era vorbe? Şi, mai ales, unde se află calomnia în articolul pe care-l contestă? Nu a fost trimis să reprezinte autorităţile comuniste în Italia? Nu a făcut, după acea dată, carieră în CC al PCR, la conducerea Televiziunii şi *României libere*? Nu l-a prezentat pe fostul director al SRI drept un Fouché al României? Nu l-a trecut la categoria patrioţilor neînţeleşi? Unde născoceli? Unde noroi? Sau poate datele pe care le am eu şi cei din jurul meu sînt greşite? Dar atunci, domnule Octavian Paler, daţi-ne datele cele adevărate!

Repet, însă, ceea ce am spus şi altă dată. Toate aceste detalii de personalitate nu ar avea de ce să ocupe timpul cititorilor, dacă domnul Paler nu ar fi unul dintre liderii de opinie cei mai importanţi, ducînd una dintre politicile cele mai nefaste – cea a unui naţionalism iluzoriu şi costisitor. Criza gravă pe care o trăim în aceste săptămîni – care poate duce din nou la înstrăinarea minorităţii maghiare de majoritatea română şi la consecinţe nefaste asupra poziţiei României în plan internaţional, după ce asistasem la atît de simpla şi atît de minunata „trădare" a isteriilor şovine – este expresia mariajului dintre naţionaliştii moderaţi cu cei extremişti. Cuplurile „împotriva naturii" formate în ultimul timp: Pruteanu-Dumitraşcu, Paler-Măgureanu arată natura malignă, astăzi, a naţionalismelor de orice fel, şi unitatea lor, într-o epocă în care confruntarea naţiunilor şi naţionalităţilor aduce **tuturor** numai rău, iar cooperarea, numai bine.

P.S. Nu-i deloc ciudat că domnul Octavian Paler a devenit imediat solidar cu „Legea pentru protecţia limbii române", susţinută de către senatorul PNŢCD George Pruteanu. Implicaţiile adoptării acestei legi? Bibliotecile publice vor trebui să arunce la gunoi, ori să ardă cărţile de filozofie, Talmudul, Coranul ori Noul Testament şi orice alt text religios ori de interpretare teologică, cărţile de critică, culegerile de legende, antologiile de eseuri, cărţile de bucătărie..., orice nu reprezintă text ştiinţific sau literar-artistic , dacă e în altă limbă şi nu are alăturat traducerea în limba română. Desigur, adio librării pentru carte străină, adio vizionare în spaţii publice a CNN, TV5, RAI DUE... Pînă şi computerele din şcoli, universităţi, instituţii vor trebui supravegheate pentru a nu sta pe INTERNET şi a nu primi mesaje din lumea largă – desigur, în altă limbă decît limba română. Un alt „avantaj": legea d-lui Pruteanu ar anihila întregul sistem de educaţie în limba maternă.

Aceasta este lumea aberantă pe care ne-o propun – culmea, în cazul lui Octavian Paler, cu superioritate – moraliştii valorilor naţionale.

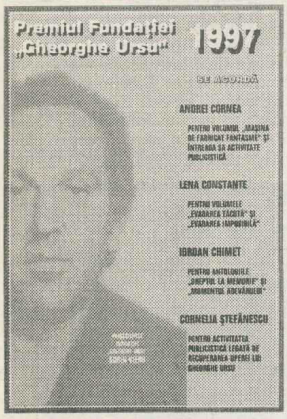

Premiile Fundaţiei „Gheorghe Ursu"

Vineri 28 noiembrie, la sediul GDS din capitală, au fost decernate premiile „Gheorghe Ursu" pe anul 1997. Sorin Vieru, preşedintele fundaţiei, a înmînat distincţiile următorilor scriitori: **Iordan Chimet**, pentru antologia ***Dreptul la memorie*** şi pentru primul volum din ***Momentul adevărului***; **Lena Constante**, pentru volumele ***Evadare tăcută*** şi ***Evadare imposibilă***; **Andrei Cornea**, pentru cartea ***Maşina de fabricat fantasme***; **Cornelia Ştefănescu**, pentru activitatea publicistică de recuperare a operei lui Gheorghe Ursu şi pentru întreaga activitate de istoric literar.

Lansare de carte

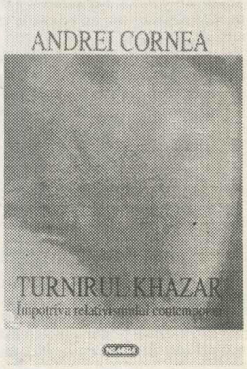

Joi 27 noiembrie, la Salonul de carte „Gaudeamus", a fost lansată cartea lui **Andrei Cornea** ***Turnirul khazar. Împotriva relativismului contemporan***, apărută în colecţia Totem a editurii Nemira. Cartea a fost prezentată de către eseistul şi scriitorul Dan Petrescu.

„Valorile metafizice s-au pierdut. Nu mai recurgem la arbitraje exterioare (şi superioare) lumii noastre, ci ne acomodăm între noi: ne unesc *opţiunile* noastre *secunde*, la fel cum ne despărţeau cele *prime*. Era *credinţelor* pare a lăsa locul *increderii*.

Această carte este un ghid pentru toţi cei rătăciţi în noua sofistică a zilelolor noastre (deconstructivism, postmodernism etc.); în răspărul modelor de azi, ea anunţă reacţiile de mîine."

APĂRUTĂ LA ALL

Într-un volum înglobând interviurile acordate de celebrul magnat al finanţelor lui Byron Wien, strateg investiţional la firma *Morgan Stanley* şi vechi prieten al său, şi ziaristei germane Krisztina Koenen, de la cotidianul *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, acesta împărtăşeşte cu sinceritate cititorilor amănuntele care i-au marcat existenţa: de la momentul supravieţuirii sale halocaustului celui de-al doilea război mondial la perioada studiilor sale de filosofie, de la începuturile sale precare din comerţul cu tutun până la atingerea reputaţiei de care se bucură şi azi în cercurile financiare mondiale.

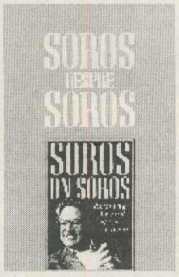

APĂRUTĂ LA ALL

ASCULTĂ BBC
PROGRAMUL INTEGRAL
ÎN BUCUREŞTI LA
UNIPLUS Radio
69.8

Istoria familiei Mociorniţă

Interviu cu MARIE-ROSE MOCIORNIŢĂ

Dumitru Mociorniţă, marele industriaş român

Marie-Rose Mociorniţă, nepoata lui Dumitru Mociorniţă

Doamnă Marie-Rose Mociorniţă, vă rugăm să ne vorbiţi mai întîi despre bunicul dumneavoastră.

Nu l-am cunoscut pe bunicul meu niciodată, el s-a născut în 1885, dar îl ştiu foarte bine pentru că a fost adorat de copiii lui. Inspira aşa un mare respect, încît toată copilăria mea, şi chiar şi acum, tatăl meu, care are 80 de ani, tot despre tatăl lui vorbeşte în termeni foarte elogioşi. Bunicul meu, Dumitru Mociorniţă, a făcut un drum uriaş. A plecat dintr-un sat nenorocit, de lîngă Bucureşti, dintr-o familie cu mai mulţi copii tare-tare amărîţi. Cînd m-am dus şi am văzut casa, am început să plîng, pentru că mi-am imaginat ce înseamnă să te naşti într-o casă cu pămînt pe jos, fără nici o speranţă, şi în tine să trăiască aşa o ambiţie. Să te duci la şcoala din sat, desculţ, şi să te rogi de învăţător să te lase să stai în fundul clasei să asculţi lecţiile. Pentru că era aşa de ambiţios, a ajuns în banca întîi în cîteva luni. După aceea, a continuat să înveţe la Colegiul „Petru şi Pavel" din Ploieşti, pe care l-a absolvit cu nota 10, medalia de aur. Şi Ion Brătianu, care era în comisia de bacalaureat, l-a întrebat: *„Dar tu nu ai pe nimeni aici?". „Ba da, îl am pe tata acolo, în fundul sălii"*. Şi Brătianu l-a felicitat şi i-a spus: *„să ştiţi că aveţi un copil strălucit; trebuie să înveţe mai departe"*. Străbunicul meu a răspuns: *„îmi pare rău, dar mai am şi alţi copii de hrănit acasă şi nu mai pot să-i plătesc şcoala"*. Atunci Brătianu a adăugat: *„de acum înainte nu mai plătiţi nimic"*.

Bunicul era un om foarte sever şi un mare patriot

Brătianu i-a acordat bunicului meu o bursă pentru Facultatea Comercială din Bucureşti, pe care a absolvit-o cu *magna cum laudae*. Apoi a avut o bursă pentru Ştiinţele Economice din Paris unde a ieşit primul, în 1905. Numele lui este înscris şi acum acolo la Universitate, Dumitru Mociorniţă, pe pereţii Academiei de Ştiinţe Economice din Paris. S-a întors în România şi s-a dus să se angajeze la fabrica lui Grigore Alexandrescu, care era pielar. Avea o mare fabrică atunci, şi acest Alexandrescu avea un număr de fete de măritat, dintre care una era Margareta, bunica mea. S-au căsătorit, au muncit acolo cîţiva ani, dar pe urmă au început nişte fricţiuni, între gineri şi el. Într-o duminică, a început o discuţie cu toţi copiii şi nepoţii, la masă. Dumitru, bunicul meu, s-a sculat şi a spus: *„Margareta, eu plec, rămîi sau vii cu mine?"*, şi ea a spus: *„eşti bărbatul meu şi vin cu tine"*, şi au plecat. Aveau cinci copii şi nici un ban. Vintilă Brătianu i-a acordat bunicului meu credite fără dobîndă, aşa cum făcea pentru toţi cei care voiau să creeze o industrie mică şi medie în România. Cu acest credit – era în 1923 – bunicul meu s-a dus pe strada Apelor minerale, unde e fabrica şi astăzi, şi a cumpărat bucăţică cu bucăţică, metru cu metru de pămînt. A terminat fabrica în 1938, deci i-au trebuit 15 ani. Datorită circumstanţelor economice benefice din România, a ajuns să aibă 1.500 de lucrători. El era un om foarte sever. Şi un foarte mare patriot. Tata îmi povestea că vara îi ducea prin ţară, şi cînd vedeau o statuie a eroului din primul război mondial îi obliga să se dea jos şi să se închine în faţa lui, să spună Tatăl Nostru, şi să-şi scoată pălăria. Băieţii, tatăl meu şi fratele lui, au fost obligaţi să muncească în fabrică de la 12 ani, cot la cot cu muncitorii. Şi erau pedepsiţi de bunicul dacă nu le vorbeau frumos muncitorilor. Ei doi au fost elevi la Liceul Şincai, într-o generaţie de copii foarte serioşi şi care au învăţat mult. Cînd tatăl meu a împlinit 27 de ani, după ce a absolvit Facultatea de Drept, bunicul meu i-a dat cheile fabricii şi l-a numit administrator unic. Tatăl meu avea atunci şi un club de fotbal care se numea „Carmen". Într-o bună zi, a venit Ana Pauker şi a obligat echipa de fotbal „Carmen" să joace cu Dinamo Tbilisi. La indicaţiile Anei Pauker, „Carmen" trebuia să piardă meciul: *„acest meci îl veţi pierde ca să demonstraţi puterea Uniunii Sovietice"*. Tata mi-a spus că tribunele erau pline de oameni care, în loc să strige „hai Carmen", strigau „hai România". Echipa de fotbal a fost desfiinţată imediat. Pentru cîţiva ani, din 1944 în 1948, fabrica a rămas deschisă, dar avea administratori ruşi.

Am înţeles că bunicul dumneavoastră a făcut şi foarte multe opere de binefacere.

Bunicul meu n-a uitat niciodată de unde a venit. În satul lui a construit un dispensar, care de altfel îi poartă numele şi acum. În fabrica lui, nu-i plăcea să ştie că muncitorii trăiau în concubinaj înainte de a se căsători. Ca să-i îndemne să se căsătorească, îi înzestra, le cumpăra casă sau pămînt. De Paşte şi de Crăciun, îmbrăca toţi copiii muncitorilor. De multe ori, chiar în anii '60, mă plimbam cu tata pe stradă şi veneau oameni la noi, care spuneau: *„domnule Mociorniţă, să-i dea Dumnezeu sănătate domnului Mitică, că ne-a făcut casă, ne-a plătit o bursă, ne-a trimis fata la şcoală"*. Bunicul meu a acordat mai multe burse la Liceul „Carmen Silva" pentru fetele muncitorilor şi a ajutat să se reconstruiască Bisericile Cărămidari şi Sfinţii Apostoli. A fost şi unul din cei care a înfiinţat şi a fost foarte activ în UGIR, Uniunea Industriaşilor Români, o asociaţie a industriaşilor autohtoni care controla investiţiile şi felul în care muncitorii erau trataţi. Bunicul meu împreună cu alţi industriaşi de pe vremea aceea au fost cei care au înfiinţat Camera de Comerţ din România. Cînd bunicul şi-a construit casa din strada Paris, a socotit-o coroana reuşitei vieţii lui, a unui băiat simplu, plecat de la ţară. Acesta a fost cadoul pe care şi l-a făcut lui şi familiei lui: la fiecare etaj locuia alt copil. În 1948, au venit şi au rechiziţionat casa, iar bunicul meu a făcut o criză de inimă, dar nu a murit. A fost dat afară din casă, însă nu au îndrăznit să-l bage în închisoare. S-a mutat la o mătuşă de-a mea, unde a şi murit, în 1953, cu bunica mea. I se oferise să plece din România, însă fiind grav bolnav, nu putea. Pînă în 1952, el nu a ştiut că băieţii lui erau arestaţi. Tata era la Jilava, fratele lui, vreme de 10 ani a trecut prin toate închisorile comuniste. În '52, bunicul a aflat că sînt toţi închişi şi după aceea a şi murit. Bunica mea a fost arestată şi bătută la Securitate, i-au spart pancreasul, a făcut cancer, a orbit şi a murit şi ea prin anii '60, în cea mai mare mizerie. Pînă în 1954, tata a făcut turneele tuturor închisorilor din România. A fost la Capul Midia, a fost la Jilava, a fost la Piteşti. Timp de 10 ani, mama alerga la vorbitor dintr-o închisoare în alta. (În 1973, a venit la Montreal Alexandr Soljeniţîn, care s-a mutat la Vermont; foarte aproape locuiam noi. Comunitatea rusă a vrut să-i ofere cadou o icoană şi s-a adresat mamei mele, care era foarte cunoscută pentru meseria ei, şi au avut ocazia să-l cunoască pe Soljeniţîn, care i-a spus tatălui meu: *„indiferent de cele mai groaznice lucruri pe care le-am văzut în gulagul rusesc, nimic n-a fost comparabil cu ce li s-a întîmplat tinerilor în închisoarea din Piteşti"*). În 1954, tata a ieşit din închisoare. Între timp, mama locuia într-un pod cu bunica mea. Cînd a venit acasă, la 4 dimineaţa, în podul acela, nici nu s-au recunoscut, în asemenea zdrenţe erau amîndoi, iar el era ras în cap. Au început viaţa de la capăt. Au divorţat, ca ea să poată să lucreze, şi după un an m-am născut şi eu. Cînd a ieşit tata din închisoare, un an de zile nu a putut să meargă, atît a fost de bătut. În închisoare, el a fost „invitat" să devină informator. Putea să-şi reia titlul în barou, pentru că el este avocat, şi să ducă o viaţă „norma-

Casa din comuna Ţintea, judeţul Prahova, din care s-a ridicat Dumitru Mociorniţă

Casa din Bucureşti, str. Paris nr. 53, pe care Dumitru Mociorniţă a construit-o familiei sale, naţionalizată în 1948 de comunişti

lă", dacă ar fi primit să devină informator, însă el a refuzat întotdeauna.

Viaţa în podul unei case

Cu toate că trăiam într-o promiscuitate îngrozitoare în acel pod, am cunoscut acolo intelectuali sau oameni care fuseseră înstăriţi şi care se aflau acum în mizerie, în zdrenţe. În baie la noi, care era şi bucătărie, aveam o cadă pe care puneam o bucată de lemn, şi pe bucata aia de lemn găteam, tăiam legumele. Cînd cineva avea nevoie să se ducă la toaletă, scoteam bucata de lemn, o puneam în coridor, omul făcea baie... şi pe urmă iarăşi deveneа bucătărie. Oamenii aceia pe care i-am văzut eu, fiind copil, fără dinţi, în bastoane, dintre care unii s-au sinucis pentru că erau muritori de foame, fuseseră generali, fuseseră ambasadori, fuseseră diplomaţi. De ziua mea, a venit chiar un cuplu care erau aşa de săraci că după o lună am auzit că s-au sinucis că nu aveau ce mînca. Se iubeau foarte mult. Vorbeau frumos, mîncau frumos, se purtau frumos. Am cunoscut România prin ei, înţelegînd că ţara era şi altceva decît ce vedeam în jurul meu. La Liceul 42, unde învăţam, nu mai era aşa de rău cum fusese pentru verii mei mai mari cu 10 ani, care n-au putut să facă facultate. Erau tot timpul mutaţi şi daţi afară, ca exploatatori. Chiar în cărţile mele de istorie din anii '60 mai scria că bunicul meu *„a supt sîngele clasei muncitoreşti"*. Am manualul acesta de istorie acasă. Cînd a murit Gheorghe Gheorghiu-Dej, diriginta mea, n-o să uit niciodată, plîngea în hohote. Era o femeie enormă, foarte grasă, nevasta unui colonel de Securitate, şi a intrat în clasă plîngînd îngrozitor că a murit tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Nu m-a făcut pionieră. Eram ultimul copil din clasa mea şi sufeream că nu eram ca ceilalţi, deşi părinţii mei îmi spuneau: *„e aberant, e o tîmpenie"*. Directorul, care de multe ori s-a certat cu tata, de multe ori mă obliga să mă ridic în clasă. Venea şi îmi spunea: *„ridică-te, ca să vadă colegii tăi cum arată nepoata unui exploatator al clasei muncitoreşti"*. Şi, după aceea, mă punea să şterg praful de pe jos, de pe podeaua clasei, cu mîinile. Atunci, părinţii mei au spus că ajunge, trebuie să plecăm din România, că nu există nici o posibilitate.

Mulţi canadieni s-au îndrăgostit de România prin picturile mamei

Mama, care făcea icoane ce se vindeau bine în străinătate, prin Fondul Plastic, a obţinut, printr-o şmecherie, un paşaport pe o săptămînă pentru Germania. A reuşit să mă treacă în paşaportul ei, deşi mă chema Mociorniţă, şi am plecat în Germania, apoi în Canada. Mulţi ani după ce am ajuns în Canada, la mii de kilometri de România, cu o cetăţenie liberă, mama, care este foarte sensibilă, fiind şi artistă, şi care a fost teribil de marcată de oribilele experienţe la vorbitorul închisorilor şi de percheziţii, cum suna cineva la uşă, se ducea şi se ascundea în dormitorul ei şi trebuia ca noi să deschidem.

Cîţi ani aveaţi cînd aţi plecat din ţară?

14 ani. Dar trăiam într-o atmosferă apăsătoare tot timpul din cauza fricii, pentru că nu ştiam niciodată ce ne aşteaptă. Nu ştiam niciodată cine şi de ce sună la uşă.

Din toată averea nu s-a salvat nimic?

Absolut nimic. Bunicul meu, din păcate (nu putea să ştie ce înseamnă comunismul), n-a vrut să scoată un ban din România. Tot ce făcea, reinvestea. Vreo 49 de case, o fabrică, un spital. N-a avut niciodată nici bijuterii, nimic, nimic. Cînd am ajuns în Canada, eram săraci lipiţi pămîntului. Prima icoană pe care a vîndut-o mama a fost pentru 5 dolari, şi nimeni nu ştia, acum 25 de ani, în Canada ce sînt icoanele bizantine. La început, veneau persoane la ea şi spuneau: *„vreau o icoană, o Madonă, dar să faceţi chipul soţiei mele în loc de chipul Madonei"*. Dar canadienii au fost foarte receptivi şi au respectat-o ca persoană. Datorită mamei mele, în catedralele catolice cele mai frumoase se găsesc astăzi icoane bizantine. Mulţi preoţi au cumpărat piese de altar mari şi le-au plasat în catedrala lor. Mulţi clienţi ai ei au venit să cunoască România, pentru că s-au îndrăgostit de ţară aşa cum au cunoscut-o prin picturile mamei. Casa noastră este un muzeu făcut de ea, cu picturile tuturor domnitorilor, cu costume româneşti din secolul XVII–XVIII aduse cu greu de prieteni.

Rosette Mociorniţă, pictoriţă de icoane

Cadouri de Crăciun

Cum aţi trăit momentul decembrie '89?

Un prieten care a ajuns un foarte mare om de afaceri în Canada mi-a spus deseori: *„tu n-o să fii fericită aici niciodată. Ori te schimbi şi adopţi mentalitatea locului, integrîndu-te şi uitînd totul, ori păstrezi sentimentalismele tale şi rămîi un periferic"*.

Ei bine, acest tip dur, un om de afaceri care a reuşit într-o lume vitregă, atunci, în decembrie 1989, pe la ora 9.00 dimineaţa, a sunat la uşă la noi, cu două sticle de şampanie în braţe, plîngînd ca un copil şi spunîndu-ne că ne întoarcem înapoi în România. Toţi am trăit nişte momente fantastice. Am venit aici în 1990 şi am cunoscut oameni în vîrstă care mai vibrau de euforia asta, pentru că micile libertăţi dădeau atunci impresia unor mari libertăţi care vor urma. Mulţi dintre oamenii aceia au murit de inimă rea. Pe un organism obosit, faptul că s-a instalat regimul Iliescu a fost ultima lovitură. Mulţi prieteni care au trăit 50 de ani sub comunism au depus armele prin '93, '94, '95. Am fost invitată de cîteva ori la Ambasada română de la Londra, unde m-am dus de curiozitate şi, din păcate, imaginea noastră nu este deloc atrăgătoare. Am crezut întotdeauna că englezii sînt un popor rece. Dar sînt incredibil de generoşi. Sar întotdeauna cînd este nevoie de ceva. Nu ştiţi cîţi bani am strîns, de Crăciun, acum doi ani. M-am dus şi am vorbit în toate şcolile şi bisericile din oraşul unde locuiesc eu, la 2 ore de Londra, lîngă Oxford, şi am spus: *„este un sat de copii amărîţi, în România, care n-au avut nici un cadou de Crăciun. Vă rog un singur lucru: faceţi o cutie de pantofi, îmbrăcaţi-o în poleială şi puneţi înăuntru tot ce nu mai aveţi nevoie, creioane, gumă, ciocolată"*. M-am înţeles cu o negustoreasă ca locul de primire să fie micul ei magazin, în centrul oraşului. Şi, cînd am intrat, n-o să uit, am văzut 1.000 de cutii, fiecare îmbrăcată în hîrtie, superbe, cu fundă şi scris: pentru un băiat de 9 ani, pentru o fată de doi ani...

În '95, cadourile s-au dus în Moldova, iar în '96 s-au dus la Braşov. La Braşov, am dotat Casa de bătrîni cu echipament de 50.000 de dolari. Mi-a dat cineva telefon şi mi-a spus: *„am o magazie întreagă de scaune rulante, bastoane; dacă vine un camion să le ia, sînt ale voastre"*. Spitalul din oraşul în care locuiesc a făcut o Fundaţie în care doctorii englezi operează gratuit copiii care vin din România. De vreo patru ori pe an vin camioane, strîngem bani prin diferite activităţi. Secţia de dializă de la spitalul din Braşov este dotată de mine. Am colaborat şi la secţia de dializă şi la Casa de copii din Bacău. La fel, Casa de Copii de la Suceava, Sfîntul Nicolae. Însă, constat cu părere de rău că banii sînt mai puţini decît speram. Sînt şi alte zone nenorocite în lume, către care oamenii îşi îndreaptă ochii, şi sînt momente de simpatie de care trebuie să profiţi.

Cînd v-aţi întors, în '90, mi-aţi spus că aţi văzut foarte multe familii de oameni în vîrstă. Am înţeles că tatăl dumneavoastră a fost în închisoare cu Corneliu Coposu.

Da. Domnul Coposu i-a propus tatălui meu să devină senator, dar tatăl meu n-a acceptat şi îmi pare foarte rău. Erau prieteni foarte buni. Tatăl meu i-a ajutat surorile cît era el în închisoare şi cu domnul Coposu, care era un om excepţional, avea o relaţie de prietenie. Tata povestea că era un om mare şi înalt, puternic, solid. Apoi, cînd l-a revăzut, devenise un altul.

Procesele durează pînă cînd proprietarul a sărăcit sau moare

Aţi recuperat ceva din casele bunicului?

Am început un proces, în 1992, pentru clădirea Primăriei din Predeal, care a fost vila bunicului, unde s-au căsătorit părinţii mei, pe 23 august 1944. Această vilă n-a fost naţionalizată, ci rechiziţionată de armata americană şi apoi de armata sovietică. De patru ani ne judecăm. Am cîştigat acest proces în prima instanţă. Între timp, însă, primarul care a fost sub Iliescu, şi acum este independent, a vîndut parcela din faţa Primăriei unui tip care şi-a făcut acolo o zahana. Ironia sorţii face ca o cofetărie care mai e acolo să poarte numele „Margareta", numele bunicii mele. Recursul va fi acum, în decembrie. Primarul mi-a spus că ar fi moral din partea mea să renunţ la acest litigiu pentru că este un bun public şi nu e frumos să cer un bun public înapoi. Dar eu nu ştiu dacă este frumos să stai 50 de ani fără chirie într-o casă care nu ţi-a aparţinut. Casa din strada Paris a fost naţionalizată şi apoi a fost dată de Ion Gheorghe Maurer Uniunii Sovietice. Am încercat să alcătuim un dosar ca să vedem dacă avem o şansă să o cerem în justiţie, dar nici un minister nu are nici un document asupra acestei case.

Ce este acum în casa aceea?

Este Delegaţia Comercială a Federaţiei Ruse. Alta ar fi o casă din strada Remus nr. 6, care nu are nici un chiriaş în ea şi este ocupată de o firmă româno-germană care n-a plătit chirie de cinci ani. Am făcut cerere pentru ea, dar ni se spune că trebuie să facem proces. Eu am stat la tribunal şi am văzut că 10 persoane au avut procese cu Primăria cît aşteptam eu să-mi vină rîndul. Nu cred că există prea mulţi judecători în ziua de astăzi care au curajul să ia nişte decizii clare, să spună: *„da, e casa dumitale"*. Şi atunci, apelează la tot felul de tergiversări: hîrtia este prea scurtă, hîrtia este prea lungă, amînăm o lună, două luni, pînă cînd proprietarul a obosit sau a sărăcit sau moare. Chiar dacă îţi recuperezi proprietatea, trebuie să intri într-un proces cu cei care îţi ocupă casa şi să faci un proces de evacuare care poate să dureze ani şi ani de zile. Legile respective au cîte o capcană în care, la un moment dat cazi, dar care îmbogăţeşte între timp avocaţii. Spitalul de boli dermato-venerice n-a fost naţionalizat, a fost rechiziţionat. Ni s-a promis de la spitalul din Anglia că vor deschide o secţie întreagă pentru tratamente gratuite, pentru bătrîni şi oameni fără bani. Am pierdut şi procesul acesta, trebuie să o luăm de la început. Acum trei zile, m-a sunat un prieten din Canada, căruia i s-a dat telefon din Bulgaria să vină să-şi ia fabrica înapoi, pe cale administrativă, numai printr-o semnătură pe o hîrtie, cu certificatul de proprietate. Este aberant să dai bani pentru un lucru care ţi-a fost furat. Dacă ne comparăm cu Ungaria, cu Polonia şi Cehoslovacia, am plecat toţi în cursă în acelaşi timp. Unii vor ajunge şi vor lua o medalie, alţii nu termină cursa şi mi-ar părea foarte rău ca ţara noastră, care este plină de oameni deştepţi şi capabili, să nu poată ajunge la punctul de terminare.

Ce vreţi să faceţi în continuare?

Vreau să creez un organism dinamic, al oamenilor de aici şi din străinătate, care să îşi combine plîngerile sau doleanţele referitoare la pierderile materiale cu istoria lor personală. Partea morală, de care vorbeam înainte, are o greutate importantă, nedreptăţile sociale şi morale, drepturile omului sînt subiectele care găsesc foarte mulţi partizani, în toată lumea. Doresc să creez o asociaţie inteligentă, comprehensivă şi dinamică, care să pună pe mesele autorităţilor îngrijorate sau interesate în aceste probleme, cazurile complexe ale oamenilor care nu au grai sau nu au posibilităţi materiale sau nu au personalitatea să se organizeze. Dacă locurile sînt deja ocupate de cei care s-au îmbogăţit acum şapte ani, dăm naştere la o altă societate de copii condamnaţi. Resemnarea şi frica sînt moartea spiritului. *„Dacă nu ai grijă de trecut, acesta ţi se va transforma în viitor"*, şi eu cred în treaba asta foarte mult. O curăţenie trebuie făcută. Nu intenţionez să abandonez, pentru că nu-mi voi găsi liniştea personală pînă cînd nu voi repara ce i s-a făcut bunicului meu, tatălui meu şi miilor de oameni care au murit la Canal şi Capul Midia. Trebuie să le cînte cineva odă. Asta este ambiţia mea.

Joseph Mociorniţă, strănepotul lui Dumitru Mociorniţă, care, în tradiţia familiei, a obţinut o bursă la Rendcomb College din Cirencester

Pagini realizate de RODICA PALADE

LUMEA

PIERRE-HENRI IMBERT,
directorul Departamentului Drepturile Omului,
CONSILIUL EUROPEI

Nu există democraţie acolo unde 50% din populaţie nu are drept de participare

Lucraţi la Consiliul Europei din vocaţie sau din întîmplare?

Cariera mea dovedeşte că lucrurile ce par dirijate de hazard prezintă o anumită logică, atunci cînd priveşti înapoi. Sînt un spirit mai degrabă literar şi filozofic, dar mă interesează şi fenomenul normei juridice, filozofia dreptului, frontiera dintre *interzis* şi *permis*. Am titlul de profesor de drept şi am predat la Facultatea de Drept din Franţa. Am ajuns dintr-o întîmplare în Consiliul Europei: mai întîi la Direcţia Juridică, apoi m-a interesat domeniul Drepturilor Omului, care au nevoie de tratate, de regulamente, dar acestea vor fi totdeauna norme de tip particular. Nu-i totuna să reglementezi dreptul de succesiune şi să tratezi respectul faţă de persoană. În activitatea mea, am posibilitatea de a combina aceste două exigenţe. Privind situaţia drepturilor omului în societăţile occidentale, pot spune că, din fericire, acolo unde nu este război, nu există generali. Marea problemă o reprezintă populaţia, conducătorii, care pot fi, însă, convinşi, informaţi şi formaţi. Ca profesor, mă simt foarte chemat în domeniul Drepturilor Omului, care are mai mare nevoie de pedagogi decît de măsuri autoritare. Este, evident, o misiune importantă a Consiliului Europei aceea de a face să fie respectate angajamentele guvernelor. Acesta este un aspect „patologic" al muncii mele. Dar schimbarea mentalităţilor nu se face prin reglementări. Nu se poate, printr-un decret, să-i obligi pe oameni să se respecte reciproc, ci numai printr-o *muncă de formare şi informare*.

Cum apreciaţi evoluţia situaţiei din România?

România este ţara în care am putut observa cel mai de aproape evoluţia după '89. Au fost mai multe faze. Românilor le este greu să-şi închipuie entuziasmul din Europa, şi mai ales din Franţa, cînd s-a eliberat România: căderea lui Ceauşescu (nu spun moartea lui Ceauşescu, care deja a aruncat o umbră) şi schimbarea care s-a produs. Entuziasmul a fost într-adevăr extrem. Ceea ce poate explica decepţia din anii următori. Au apărut o serie de neînţelegeri: autorităţile române din vremea aceea aveau sentimentul că România continuă să fie respinsă. România avea impresia că se doreşte ca ea să stea deoparte şi apărea ca o victimă „care consimte". Neînţelegerea tragică dintre populaţie şi autorităţi dădea impresia de „déja vu". Piesa era cam aceeaşi, dar cu actorii şi decorul schimbate. Şi, după aceea, a venit schimbarea.

Nu era iar o surpriză?

N-aş spune asta. Se simţea că se poate produce o schimbare. Surpriza a venit din proporţiile succesului noii echipe şi la alegerile legislative, şi la cele prezidenţiale. Cred că acum există o echipă hotărîtă să facă să fie uitaţi anii pierduţi. Poporul este încă răbdător (cît va mai putea să fie, deoarece cred că sînt încă de luat măsuri dureroase pe plan economic şi trebuie să se lase timp guvernanţilor pentru a face progrese).

Ce riscuri credeţi că există totuşi pentru actuala echipă?

Am fost în România cu puţin înaintea luării deciziei privind extinderea NATO. Am avut sentimentul că întreaga echipă guvernamentală ţinea acelaşi discurs, că atunci cînd decizia (oricare ar fi ea) va fi luată, fiecare va încerca să se retragă un pic. Îmi e teamă că asta se şi întîmplă acum. Românii sînt mîndri de latinitatea lor – acea faimoasă insulă de latinitate într-o mare slavă –, dar nu trebuie luate doar aspectele negative ale latinităţii: oameni care se dispută între ei, în timp ce alţii înaintează. Mi-e teamă că se pierde din vedere interesul ţării. Am impresia că românii au o dificultate în a accepta constrîngerile unei adevărate vieţi politice. Am întîlnit oameni extraordinari, după '89, dar care mi-au dat uneori impresia că gîndeau despre lume într-o manieră abstractă şi erau apoi confruntaţi cu realitatea vieţii politice. Viaţa politică nu este neapărat imorală, dar uneori trebuie să faci compromisuri. Şi eu, dacă aş fi membru al unui partid, ar trebui să accept ca unele din ideile mele să fie respinse. Ideea puritaţii judecăţilor morale, cvasi-religioase, reprezintă sechele ale postcomunismului.

„Ideea de a nu uita trecutul, de a permite întregii populaţii să-şi reprimească istoria e un moment de catharsis, de psihanaliză colectivă"

Nu există judecăţi morale într-o viaţă politică normală?

Ba da, dar asta nu duce niciodată la punerea în discuţie a structurii sau a rolului partidului. Există dezbateri interne, dar ele nu au loc în piaţa publică. Dacă eşti membru al unui partid, eşti pentru a expune unele idei, care nu trebuie să fie micile tale idei personale pentru că atunci înseamnă că tu singur vei fi partidul. În fiecare zi apar idei care nu-mi plac, dar pe care trebuie să le accept. Dacă fac parte dintr-un partid, poate ministrul Educaţiei face demersuri criticabile, la fel, ministrul Justiţiei ori ministrul Sănătăţii. Dar, direcţia esenţială este menţinută. Riscul în România este să fie slăbită autoritatea primului-ministru, pentru că membrii guvernului trag în toate părţile, în problemele de fond. Nu asta înseamnă democraţia. Democraţia nu înseamnă să faci orice. Sigur că există dezbatere, asta şi este diferenţa faţă de partidul comunist unic, dar în cele din urmă se ajunge la o înţelegere. Dacă nu, dacă există o continuă punere în discuţie, la urmă iese în faţă extrema dreaptă, pentru că populaţia vrea idei simple, idei clare.

Drepturile omului au avut, după '89, o situaţie mai gravă în România decît în celelalte ţări?

Da, erau probleme enorme, dar spunînd asta nu vreau să fac un reproş. Există două ţări care au cunoscut dictatura pentru mai mult timp: România şi Albania. România pleca de foarte departe, şi în privinţa drepturilor omului nu exista practic nimic. Sub presiunea Consiliului Europei, s-au produs îmbunătăţiri considerabile: relaţiile cu Ungaria, atitudinea faţă de minorităţi. Acum cred că lucrurile se află pe un drum bun. Am avut ocazia să întîlnesc mai mulţi miniştri. Există voinţă şi se caută mijloacele care trebuie folosite în domeniul social, al justiţiei. Ministrul Justiţiei, în colaborare cu CE, a creat un program de reformă foarte important. CE are un program special de cooperare pentru ţările Europei Centrale şi Orientale – ţările sînt ajutate să-şi reformeze legile pentru a fi conforme cu jurisprudenţa europeană. Acesta poate fi un aspect al formării magistraţilor, avocaţilor, a mass-media şi a altor tipuri de expertize. Există vizite de studiu la Strasbourg, pentru practicieni care să examineze sistemul european, cărora li se facilitează să meargă pentru cîteva zile în mai multe ţări, pentru a vedea şi alte sisteme. Cînd am fost ultima dată la Bucureşti, am avut o întîlnire cu tinerii şi am făcut un apel de a nu părăsi ţara. De a se gîndi că administraţia nu mai este una comunistă, că ea are nevoie de tineri. Din păcate, am observat că mulţi tineri juristi preferă să se angajeze la firme particulare, nu în administraţie, unde sînt mult mai prost plătiţi. Cred că acum populaţia nu mai are dreptul să spună *„ce face guvernul?"*, ci toată lumea trebuie să se implice. Guvernul acesta este neîndemînatic, are o slabă comunicare, dar există pentru prima dată o sinceritate, o voinţă de a înfăptui.

Cum a decis CE să ajute Memorialul de la Sighet?

Cînd Ana Blandiana mi-a vorbit despre acest proiect, am fost entuziasmat.

Nu vi s-a părut utopic, aşa cum a părut compatrioţilor noştri?

Nu mi s-a părut deloc utopic, dimpotrivă. Această idee deosebită, de a nu uita trecutul, de a nu trece peste condamnările individuale, de a permite întregii populaţii să îşi reprimească istoria, de a o accepta, de a o examina, este un moment de catharsis, de psihanaliză colectivă, extrem de interesantă. Sighetul este şi un simbol ecumenic; nu doar religios, dar şi politic, cultural. Acest proiect răspundea în întregime viziunii largi a CE, iar ajutorul material a fost destul de modest, mai mult moral.

În ce fel credeţi că se poate realiza practic ideea Conferinţei de la Istanbul cu privire la reducerea inegalităţilor dintre femei şi bărbaţi?

Dacă priviţi declaraţiile şi programele de acţiune, veţi vedea că există cîteva idei concrete la nivelul CE. Dar problema României nu este aceeaşi cu a Poloniei, sau a Lituaniei, sau a Franţei. Soluţia nu poate fi decît naţională, pentru că problemele de acest fel au rădăcini culturale, chiar religioase, foarte adînci. Concepţiile sînt diferite. Potrivit Bibliei, femeia a fost făcută din coasta bărbatului şi Biblia a fost scrisă de bărbaţi. Potrivit Bibliei, femeia este sau sfîntă, sau mamă, dar niciodată nu este femeie, pur şi simplu. Este evident că problema nu poate fi tratată în acelaşi mod în Franţa laică şi în România, unde se manifestă puternic ortodoxia. Deci, fie şi numai pentru asta, soluţiile vor fi diferite. Scopul declaraţiilor CE este de a crea un cadru, de a accentua unele aspecte pentru guvernanţi, care să-şi aleagă, fiecare, ceea ce li se potriveşte. În al doilea rînd (şi acesta este mesajul acestei Conferinţe), egalitatea între oameni este o trăsătură fundamentală a democraţiei, iar un regim nu se poate numi democratic dacă 50% din populaţie nu are nici un drept de participare. Într-un sistem democratic, toată lumea trebuie să se simtă implicată în toate problemele. Problema femeilor nu este doar problema femeilor, ci a femeilor în relaţie cu ceilalţi. Deci, şi bărbaţii trebuie să se simtă implicaţi în dezbatere. Şi revenim exact de unde am plecat. La pedagogie. Este tipic domeniului în care legea poate fi utilă, dar totul trece neapărat prin schimbarea mentalităţilor. Iar mentalităţile nu se schimbă printr-un decret. Turcia a fost în avans, ea a acordat drept de vot femeilor în 1932. La începutul secolului, a fost în topul ţărilor din Europa. Acum se află pe locul 41. Vedeţi aici decalajul dintre o legislaţie laicizată şi realitate. Legislaţia poate ajuta, dar nu va oferi soluţia definitivă.

Istanbul, 14 noiembrie 1997

Pagină realizată de
GABRIELA ADAMEŞTEANU

Anunţ

Revista „22" scoate la concurs 2 posturi de redactor (de preferinţă în domeniile social, economic, politic). Condiţii de participare: studii superioare, experienţă în scris, interes pentru profesie. CV-urile se vor depune la secretariatul revistei pînă la data de 10 decembrie, cu specificarea „pentru concurs".

Redactor-şef: **GABRIELA ADAMEŞTEANU**
Redactor-şef adjunct: **RODICA PALADE**
Publicist comentator: **ANDREI CORNEA**

Redactori: **IULIAN ANGHEL, IOANA IERONIM, RĂZVAN PAUL, AURELIAN CRĂCIUN**; Grafician: **DAN PERJOVSCHI**; Contabil şef: **ALINA CORBU**; Şef serviciu marketing-distribuţie: **MIRCEA VLAD IONESCU**; Asistent marketing-publicitate: **MIHAELA CUCU**; Secretariat: **MARA ŞTEFAN**

Difuzare, abonamente: **Constantin Satalla, Alexandru Petrea**; Operator calculator: **Lidia Cristescu**; Corectură: **Rodica Toader, Adriana Bobelcă**; Casierie, abonamente: **Mihaela Antonescu**.

Rubrici: ***ILIE ŞERBĂNESCU*** *(comentariu economic),* ***ŞERBAN ORESCU, ZOE PETRE, EMIL HUREZEANU, DAN PAVEL, RADU CĂLIN CRISTEA, CRISTIAN PREDA*** *(comentariu politic),* ***H.-R. PATAPIEVICI*** *eseu („Idei în libertate"),* ***DAN C. MIHĂILESCU*** *(cronică literară),* ***MAGDA CÂRNECI*** *(comentariu cultural),* ***IRINA COROIU*** *(cronică de teatru).*

Consiliul consultativ „22": MONICA LOVINESCU, VIRGIL IERUNCA, MIHAI ŞORA, ŞERBAN PAPACOSTEA, SORIN ALEXANDRESCU, MIRCEA MARTIN, MIHNEA BERINDEI, EMIL HUREZEANU, VLADIMIR TISMĂNEANU, GABRIEL ANDREESCU, SORIN ANTOHI, H.-R. PATAPIEVICI

Tipărit la FED. Tehnoredactare computerizată: „22".
Redacţia şi administraţia: Bucureşti, Calea Victoriei 120. Tel 311.22.08, 614.17.76; Fax 311.22.08, 614.17.76, e-mail: r22@r22.sfos.ro, http://www.sfos.ro/culture/22/
Responsabil de număr: RĂZVAN PAUL

Număr tipărit cu sprijinul FUNDAŢIEI SOROS

ISSN-1220-5761